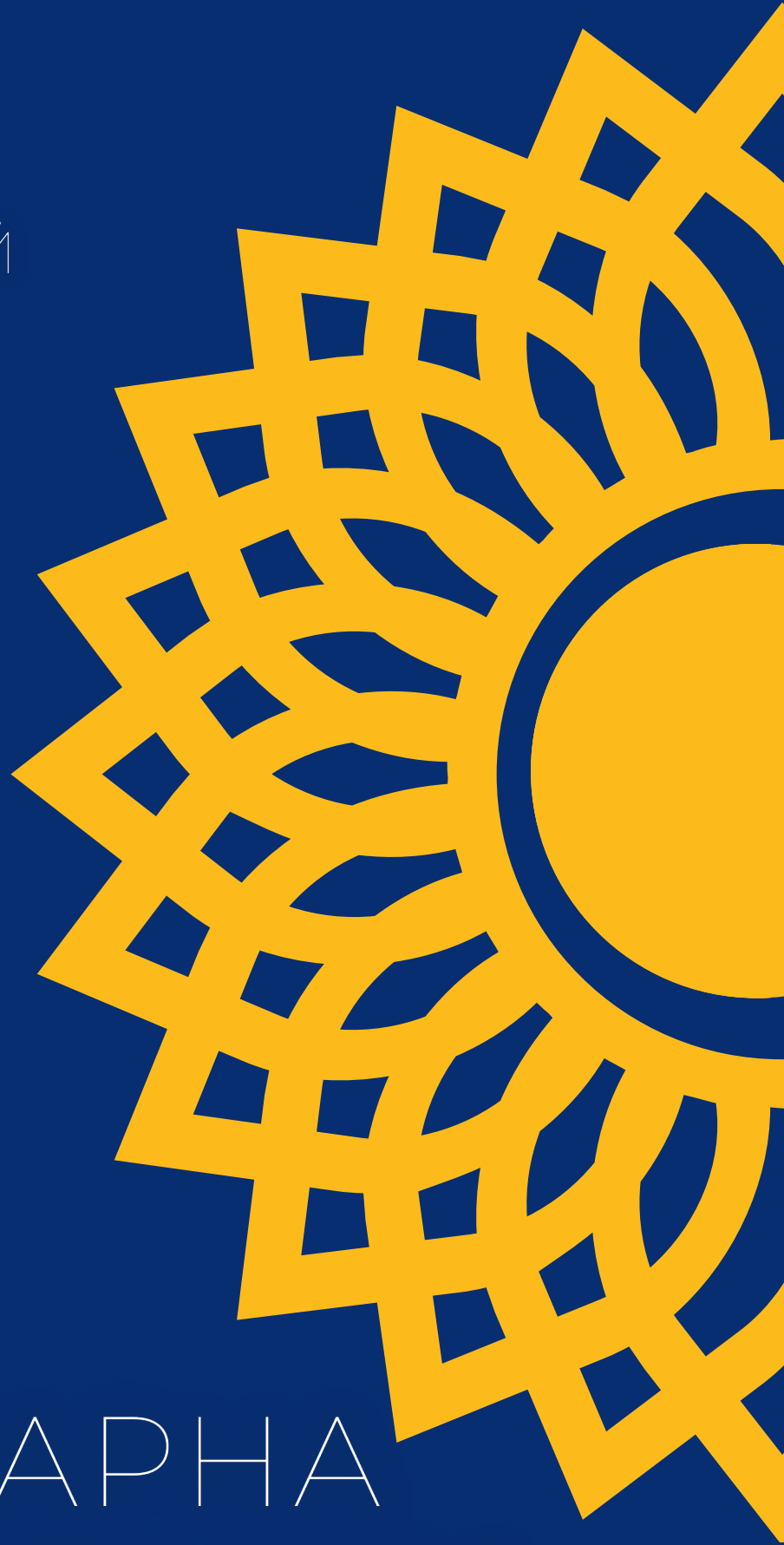

USAID

ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

МЕТОДИЧНИЙ
ПОСІБНИК

СОЛІДАРНА
ЕКОНОМІКА

УДК 334.7.01:364(01+07+1+2)=161.2 (477)
С60

Солідарна економіка. Методичний посібник / Мотузенко Олена, Бондаренко Валерія; Проєкт USAID «Економічна підтримка України» — Київ: Арт Ок, 2023. 69 с.

Методичний посібник міждисциплінарного характеру у загальних рисах охоплює широкий спектр основних питань щодо огляду сучасних економічних моделей розвитку суспільства та засад солідарної економіки як складової моделі ССЕ. У виданні охарактеризовано впливи ССЕ, її основних агентів та соціальні інновації для підтримки локальних спільнот та організацій «третього сектору»; представлено алгоритм започаткування солідарних ініціатив, акцій, проєктів та найкращі практики їхнього впровадження у громадах Київщини. Окремий розділ присвячений конкретним рекомендаціям для широкого кола стейкхолдерів щодо імплементації економічної моделі ССЕ в Україні.

Рекомендований для представників академічної сфери, підприємців, органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, організацій «третього сектору» та може бути застосований під час планування і втілення солідарних ініціатив, акцій та проєктів, які сприяють переходу на засади ССЕ в умовах війни та повоєнний період.

ISBN 978-617-7610-19-8

Авторки:

Мотузенко Олена Олександрівна - кандидатка географічних наук, доцентка кафедри географії України Київського національного університету імені Тараса Шевченка, запрошена професорка Венеційського університету архітектури та дизайну (Università di IUAV), консультантка з солідарної економіки Проєкту USAID «Економічна підтримка України».

Бондаренко Валерія Валеріївна - засновниця творчого об'єднання Slavuta, керівниця міжнародного культурно-гуманітарного волонтерського проєкту «Відлуння руйнації», консультантка з солідарної економіки Проєкту USAID «Економічна підтримка України».

Рецензенти:

Бондар Олена Анатоліївна - кандидатка технічних наук, докторка економічних наук, професорка кафедри управління проєктами Київського національного університету будівництва та архітектури, дійсна членкиня Академії будівництва України – керівниця відділення науково-педагогічних кадрів для будівельної галузі; дійсна членкиня Академії вищої освіти України.

Барна Марта Юріївна - докторка економічних наук, професорка кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Львівського торговельно-економічного університету, перша проректорка.

Масляк Петро Олексійович - доктор географічних наук, професор кафедри географії України Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Цей методичний посібник створено завдяки підтримці американського народу через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) у рамках Проєкту USAID «Економічна підтримка України». Зміст цього документа є відповідальністю консультанток Проєкту Олени Мотузенко та Валерії Бондаренко та не обов'язково відображає погляди USAID чи Уряду Сполучених Штатів Америки.

Матеріали видання є вільними для копіювання, перевидання й поширення по всій території України всіма способами, якщо вони безоплатні для кінцевого споживача та якщо при такому копіюванні, перевиданні й поширенні є обов'язкове посилання на авторів і суб'єкта майнового права на цю інформацію та розробки.

Посібник видано за фінансової підтримки Громадської організації «Мережа захисту національних інтересів «АНТС»».

© USAID, 2023
© Мотузенко Олена, Бондаренко Валерія, 2023
© Дизайнер Куницька Анна, Чупіс Яна,
Сидорчук Ольга, Мейко Тетяна, 2023

Вступ	03
Розділ 1. Економічні моделі розвитку суспільства (загальний огляд)	04
Розділ 2. Солідарна економіка як складова моделі ССЕ	14
Розділ 3. Основні агенти та впливи ССЕ	21
Розділ 4. Соціальні інновації для підтримки локального економічного розвитку	28
Розділ 5. Алгоритм запровадження солідарних ініціатив, акцій, проєктів	38
Розділ 6. Практика запровадження солідарної акції	41
Розділ 7. Рекомендації щодо розвитку ССЕ в Україні	50
Рекомендовані інформаційні джерела	62
Глосарій	64

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

Європейський Союз

ЄС

Європейська комісія

ЄК

Малі та середні підприємства

МСП

Недержавна організація

НДО

Організація Об'єднаних Націй

ООН

Соціальна солідарна економіка

ССЕ

Цілі сталого розвитку

ЦСР

Цілі розвитку тисячоліття

ЦРТ

Міжвідомча робоча група ООН
з питань соціальної солідарної
економіки

UNTFSSSE

ВСТУП

Цей методичний посібник є навчально-практичним виданням, мета якого - роз'яснення засад солідарної економіки як складової частини економічної науки у контексті розвитку інноваційної економічної моделі соціальної солідарної економіки (CCE) та сприяння її інтеграції в Україні.

Сектор CCE демонструє високу динаміку розвитку у різних регіонах світу. В Європі нараховується 2,8 мільйона суб'єктів CCE, діяльність яких спрямована на вирішення ключових проблем суспільства. Вони охоплюють широкий спектр секторів і форм — від кооперативів до соціальних підприємств, в яких зайнято 13,6 мільйона осіб.

Ідея створення цього посібника полягає не просто у констатуванні фактів про значення CCE, а також у висвітленні базових знань про сутність CCE, її цінності, ознаки організацій CCE, алгоритму втілення солідарних акцій та проєктів як форми соціальних інновацій під час соціально солідарної діяльності широкого кола суб'єктів.

Матеріал посібника має також прикладне значення та може бути застосований під час планування і втілення солідарних ініціатив, акцій та проєктів, які сприяють переходу на засади CCE для організацій «третього сектору», представників бізнесу, органів місцевого самоврядування та державної влади в умовах війни та у повоєнний період.

У завершальному розділі посібника надано рекомендації широкому колу представників українського суспільства щодо конкретних дій у реальному вимірі тих руйнівних впливів, які спричинила повномасштабна військова агресія росії проти України, також подано рекомендації щодо започаткування системи заходів для розвитку CCE в Україні.

Отже, посібник містить як теоретичний матеріал та огляд успішних практик, так і контрольні запитання та практичні завдання, виконання яких допоможе визначити виклики громад у процесі їхнього відновлення, потенційних стейкхолдерів, необхідне ресурсне забезпечення та вплив солідарних акцій та проєктів на подолання проблем економічного, культурно-соціального, психологічного, екологічного відновлення громад, або окремих суб'єктів CCE. У посібнику багато наочного матеріалу, що сприяє спрощенню сприйняття інформації різними користувачами.

Економічні моделі
розвитку суспільства
(загальний огляд)

Розділ 1

Процеси відбудови України потребують пошуку ефективних економічних моделей та інструментів для консолідації національного та міжнародного ресурсного потенціалу відповідно до таких суспільних пріоритетів, як реалізація завдань Плану відновлення України¹ від наслідків російської агресії та досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР).

ПЛАН ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ БАЗУЄТЬСЯ НА 5 ОСНОВНИХ ПРИНЦИПАХ:

Рисунок 1

Аналіз економічних моделей, які здатні забезпечити ефективну реалізацію Плану відновлення України на засадах сталості, має ключове значення.

¹План відновлення України від наслідків російської агресії

Термін «економіка» вживають у різному значенні, але завжди залишається змістовна суть:

Економіка — це сфера господарської діяльності людини, пов'язана з використанням і управлінням ресурсами, в якій створюються, розподіляються і споживаються життєві блага.

Залежно від сфери та суспільних пріоритетів формуються економічні моделі, які базуються на різних видах і формах економіки.

Для розуміння змістовної суті основних економічних моделей необхідно візуалізувати діяльність соціуму, що спрямована на збереження навколишнього середовища, соціальні аспекти та економічну діяльність (рис. 2).

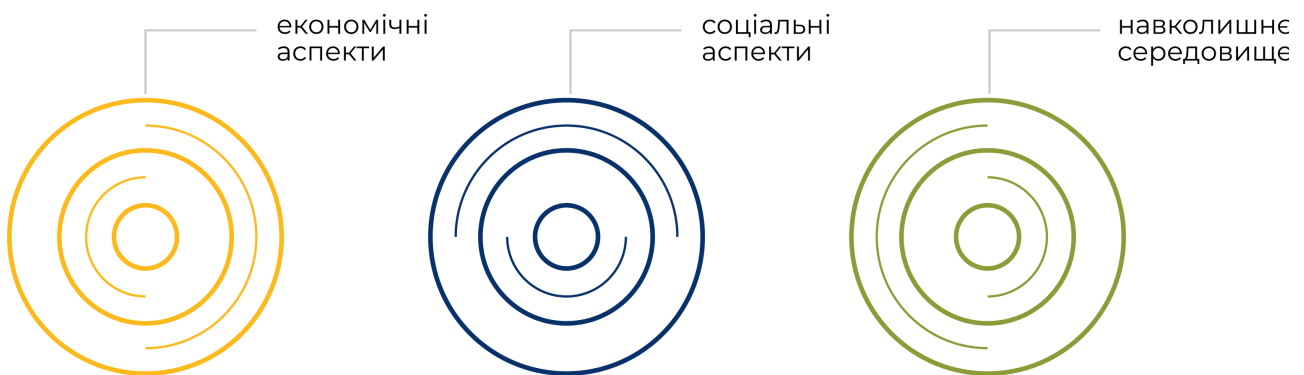

Рисунок 2 — Три основні сфери діяльності соціуму

Якщо економічна модель розвитку суспільства віддає пріоритет лише розвитку матеріальних економічних аспектів, можливо досягти високих фінансових показників, проте надто великі ризики зашкодити якості навколишнього середовища та створити напруженість у суспільстві. Така ситуація характерна для класичної мейнстрим-економіки (рис. 3).

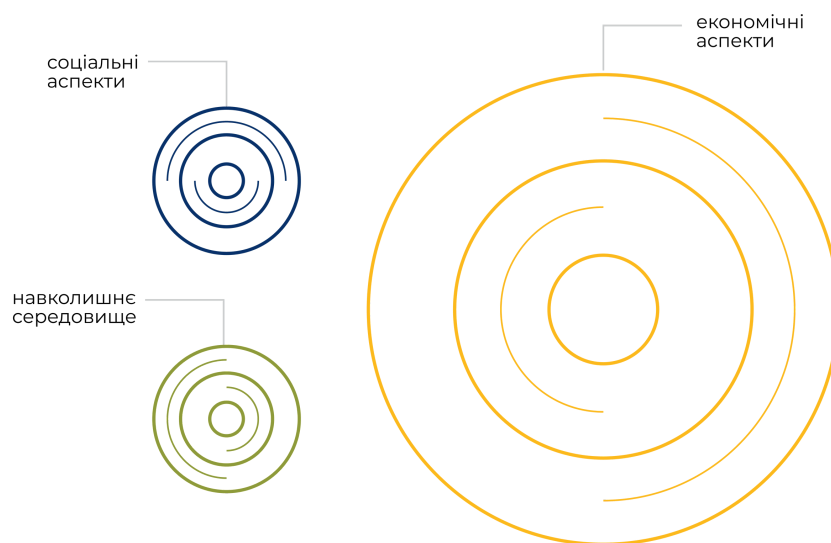

Рисунок 3 — Модель «Класична мейнстрім-економіка»

За такою схемою, сфокусована економічна модель не враховує або лише частково бере до уваги збереження навколишнього середовища та виробництво соціальної доданої вартості. Центр такої економічної моделі — все, що можна монетизувати.

Перебуваючи під тиском системи суспільних цінностей, спрямованих на захист навколишнього середовища та розвиток соціальної сфери, модель «Класична мейнстрім-економіка» часто змінюється на економічну модель «Грінвошинг» з потужним маркетинговим компонентом, який декларує відповідальність за збереження навколишнього середовища та розвиток соціальних аспектів, але на практиці лише приховує реальність того, що суб'єкти економічної діяльності не дотримуються своїх обіцянок, особливо у сферах споживання ресурсів, енергетичної складової у соціальній та екологічній політиці (рис. 4).

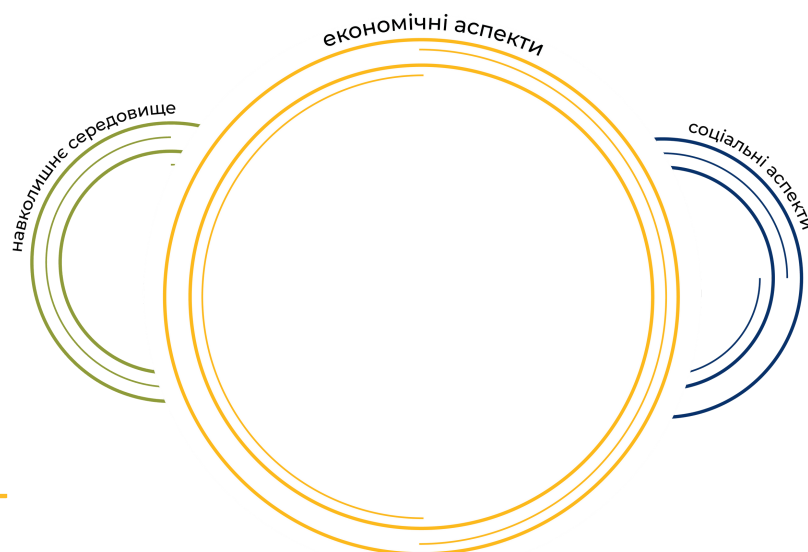

Рисунок 4 — Модель «Грінвошинг»

В умовах, коли формується критична маса компаній, які в процесі економічної діяльності добровільно переходять від філантропії до значних зобов'язань щодо розвитку соціальних аспектів та збереження навколишнього середовища, формується економічна модель «Корпоративна соціальна відповідальність» (рис. 5).

Рисунок 5 — Модель «Корпоративна соціальна відповідальність»

Корпоративна соціальна відповідальність — активна позиція компанії, що полягає в постійній взаємодії із суспільством та участі у розв'язанні соціальних проблем. Вона проявляється у відповідальному ставленні компанії до свого продукту та послуги, до споживачів, працівників, партнерів і суспільства загалом.

Початком формалізації моделі «Корпоративна соціальна відповідальність» вважається 1989 рік, коли представники галузі соціально відповідального інвестування зібралися на конференцію у Скелястих горах (США) для обміну ідеями та спонукання до запровадження нових ініціатив соціальної корпоративної відповідальності. Відтоді конференція скликається щорічно, вона перетворилася на міжнародний майданчик представників соціально відповідального бізнесу, представників уряду, науки, освіти, громадського сектору, діяльність яких спрямована на розвиток сектору соціально відповідального інвестування.

У той час як традиційне інвестування під час ухвалення інвестиційних рішень зважає тільки на традиційні ризики і прибутковість, інвестування у межах моделі «Корпоративна соціальна відповідальність» враховує також етичні чинники і набуває ознак соціально відповідального інвестування.

Соціально відповідальне інвестування (англ. *Socially responsible investing, SRI*) — практики вкладання ресурсів для досягнення позитивного соціального ефекту або запобігання деструктивним впливам від економічної діяльності.

Під словом «соціальний» у загальному сенсі розуміємо не тільки вирішення соціальних питань, а й проблем, пов'язаних з екологією та іншими сферами діяльності соціуму, що позитивно сприймає суспільство, зокрема з інфраструктурними і мікроекономічними (наприклад, практика корпоративного управління).

Отже, сферами соціально відповідального інвестування є навколишнє середовище, соціальна справедливість та корпоративне управління.

На практиці це означає:

- Перевірка компаній перед внесенням їх до інвестиційного портфеля.
- Виведення з інвестиційних портфелів соціально шкідливих активів.
- Відмова від вкладень у певні активи (наприклад, в акції військового, гравального або сировинного бізнесу; компаній, які підтримують терористичні організації та країни; виробників алкогольної продукції, тютюну, фастфуду, порнографії тощо).
- Інвестування у захист соціальних інтересів акціонерів та інвестування у спільноти.

Рекомендації для інвесторів щодо внесення екологічних, соціальних та управлінських засад в інвестиційний процес відображені у документі «Принципи відповідального інвестування»¹ (англ. *The Principles for Responsible Investment*) Програми Організації Об'єднаних Націй (ООН) щодо навколишнього середовища, які були оприлюднені у 2006 році та зібрали понад 1500 підписантів, що керують активами на суму понад 60 трильйонів доларів США.

¹ [Принципи відповідального інвестування](#)

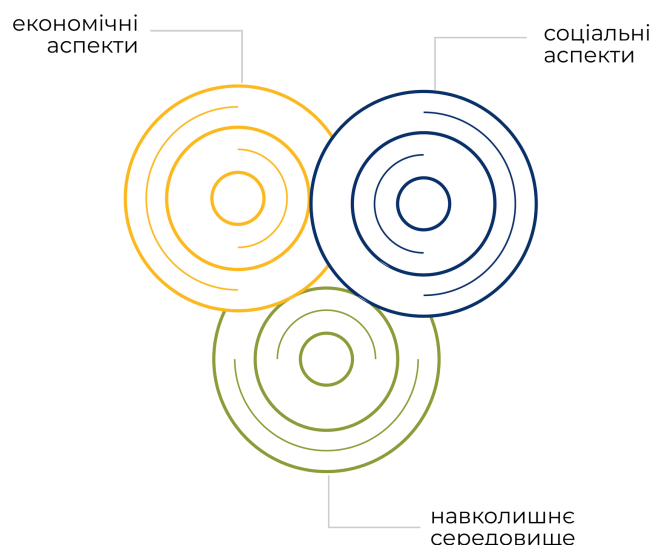

Рисунок 6 — Модель «Економіка сталого розвитку»

Сталий розвиток (англ. Sustainable development) — загальна концепція стосовно необхідності встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь, серед яких потреба у безпечному і здоровому довкіллі.

Проблема збереження стану навколишнього середовища вперше набула міжнародного визначення у 1972 році під час Стокгольмської конференції, Декларація якої визначила 26 принципів та план дій щодо внесення екологічного виміру в національні та міжнародні аспекти політики та економічні моделі розвитку країн.

Згодом, у 1987 році, визначення сталому розвитку дали у звіті «Наше спільне майбутнє»¹ Всесвітньої комісії з навколишнього середовища та розвитку: «Це розвиток, який відповідає потребам сьогодення, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти власні потреби». На міжнародному рівні було задекларовано необхідність поєднати економічний розвиток із захистом соціальної та екологічної рівноваги.

У 1992 році у Ріо-де-Жанейро (Бразилія) відбувся Саміт Землі — вирішальна міжнародна подія у сфері актуалізації екологічних питань та сталого розвитку. Під час цього саміту було розроблено Порядок денний, що визначив проблеми, які необхідно вирішити суспільству на глобальному, національному та місцевому рівнях для досягнення більш збалансованого і сталого розвитку.

¹Звіт
«Наше спільне майбутнє»

У 2001 році ЄС ухвалив Стратегію сталого розвитку,¹ яку було переглянуто в 2006 році, забезпечуючи «довгострокове бачення сталого розвитку, в якому економічне зростання, соціальна згуртованість і охорона навколишнього середовища йдуть пліч-о-пліч та взаємно підтримуються».

Сталий розвиток офіційно став однією з довгострокових цілей ЄС відповідно до статті 3(3) Договору про Європейський Союз.²

У 2015 році після перегляду Цілей розвитку тисячоліття (ЦРТ), які були ухвалені у 2000 році й охоплювали вісім цілей розвитку суспільства, з'явилася нова глобальна програма Цілі сталого розвитку (ЦСР)³ як керівництво для інтенсифікації зусиль країн щодо боротьби з бідністю в усіх її формах, зменшення проявів соціальної нерівності, боротьби з деградацією навколишнього середовища, започаткування глобального партнерства. Для досягнення ЦСР розроблено Порядок денний до 2030 року як спільний план дій для процвітання людства та планети, ухвалений 193 державами-членами ООН. Керівні принципи плану підсумовуються 17 ЦСР (рис. 7) і пов'язаними з ними 169 індикаторами, схваленими ООН, із спільною метою їхнього досягнення до 2030 року.

Рисунок 7 — Глобальні цілі сталого розвитку

¹Стратегія сталого розвитку

²Стаття 3(3) Договору про ЄС

³Що таке Цілі сталого розвитку. ПРООН

Саме на підґрунті економічної моделі «Сталий розвиток» (рис. 6) почали формуватися моделі «Циклічна економіка», «Циркулярна економіка» та «Інклюзивний економічний розвиток».

Одночасно уряди та соціальні партнери у багатьох країнах почали приділяти дедалі більше уваги економічним моделям, переважно орієнтованим на людину. Такі глобальні виклики суспільства, як нещодавня пандемія COVID-19 та економічні кризи, поставили у фокус суспільної уваги економічні моделі, які добре адаптовані, щоб протистояти потрясінням і бути ефективними в основних секторах, як-от охорона здоров'я та соціальні послуги, на додаток до інших життєво важливих економічних і соціальних секторів. Саме солідарна та соціальна економіки є такими інноваційними видами економічного розвитку суспільства, які поєднуються у межах єдиної моделі «Соціальна солідарна економіка» (CCE).

CCE охоплює бізнес-моделі та конкретні практики, спрямовані на отримання виробництва та розподілення товарів і послуг максимального соціального впливу з одночасним досягненням мінімального впливу на навколишнє середовище (рис. 8).

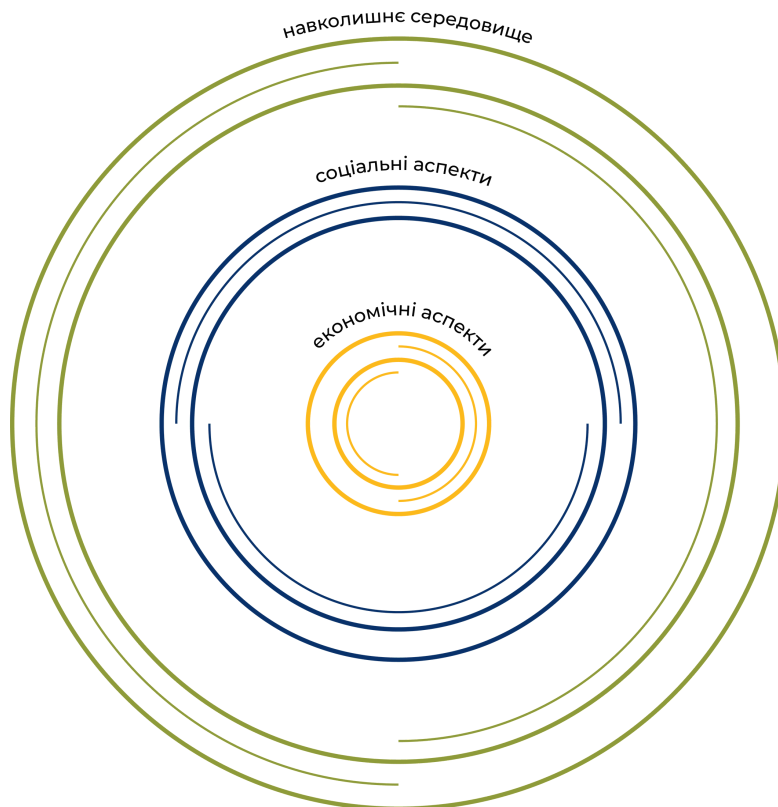

Рисунок 8 — Модель «Соціальна солідарна економіка»

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ:

1. Основні принципи Плану відновлення України?
2. Змістовна суть поняття «економіка»?
3. Змістовна суть основних моделей економічного розвитку?
4. В чому полягає довгострокове бачення сталого розвитку?

Практичне завдання:

Проаналізуйте засади діяльності вашого підприємства чи організації та визначте, до якої моделі економічного розвитку може належати ця діяльність.

Солідарна економіка
як складова моделі ССЕ

Розділ 2

Солідарна економіка — це економічна і фінансова діяльність широкого кола суб'єктів, які поділяють цінності солідарності, спрямована на покращення якості життя в певному регіоні чи громаді або на вирішення їхніх нагальних проблем завдяки підтримці місцевого бізнесу та некомерційним заходам.

ДО ФУНДАМЕНТАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ СОЛІДАРНОСТІ НАЛЕЖАТЬ:

Рисунок 9

В основі солідарної економіки лежить принцип солідаризму, суть якого полягає у стратегії мобілізації соціуму на засадах спільних цінностей у період серйозних криз, загроз або проблем, які потребують нагального вирішення. Солідаризм підвищує мобілізаційні можливості соціуму та ефективність його дій завдяки синергетичному ефекту, який виникає при усвідомленні різними соціальними групами спільності цінностей, інтересів і здійснення ними злагоджених дій.

Солідарність як наріжний камінь солідарної економіки за певних умов сприяє створенню культурних цінностей, поглибленню духовності суспільства та зміцненню національної єдності.

Солідарна економічна діяльність базується на задоволенні потреб спільноти з обов'язковим досягненням конкретного результату як для конкретного індивідуума чи організації, так і для більш широкої групи здобувачів вигоди. В її основі лежить певна солідарна практика партнерської взаємодії, яка сприяє розв'язанню нагальних проблем соціуму та приносить певну матеріальну і нематеріальну користь. Фокус уваги в моделі солідарної економіки часто спрямований на мікро-, малі та середні підприємства, які розглядаються як основні актори на локальному та регіональному рівні з одночасним обмеженням впливу великих корпорацій. Формалізація сектору солідарної економіки відбувається у межах діяльності Європейської комісії та розглядається як подальший етап розвитку соціальної економіки.

У Європейському парламенті 1990 року було створено спеціальну інтернаціональну групу з питань розвитку соціальної економіки. Під час розпочатих дискусій стосовно подальшого розвитку сектору соціальної економіки виокремився і набув поширення термін «солідарна економіка» (з англ. *solidarity economy*) як частина соціальної економіки. У 2013 році була створена міжвідомча робоча група ООН з питань соціальної та солідарної економіки (*UNTFSSSE*), а у Франції, наприклад, у 2014 році був ухвалений спеціальний закон «Про соціальну та солідарну економіку». Тому в літературі терміни «соціальна» та «солідарна» економіка зустрічаються як окремо, так і разом, коли йдеться про організації чи підприємства соціальної або солідарної економіки — *CCE* (англ. *SSE organizations* або *ESS*).

Солідарна економіка вважається частиною соціальної економіки, а економічна модель отримала назву «Соціальна солідарна економіка» (рис. 8).

Соціальна економіка зосереджена на задоволенні суспільних (тобто соціальних та/або екологічних) потреб, організовує господарську діяльність з урахуванням інтересів локальних спільнот через перерозподіл прибутку на користь захисту населення. Отже, в основі соціальної економіки лежить принцип досягнення певного соціального блага.

Соціальна економіка стосується фінансового утворення, сформованого підприємствами та різними типами організацій зі спільними цінностями та принципами, які затверджені у Європейській Хартії принципів соціальної економіки, ухваленій на рівні ЄС представницькими організаціями кооперативів, товариств, асоціацій і фондів (*CEP-CMAF*)¹ (рис. 8, 10).

¹[CEP-CMAF](#)

ОБ'ЄДНУВАЛЬНІ ЦІННОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТА ОРГАНІЗАЦІЙ «ТРЕТЬОГО СЕКТОРУ» В ССЕ

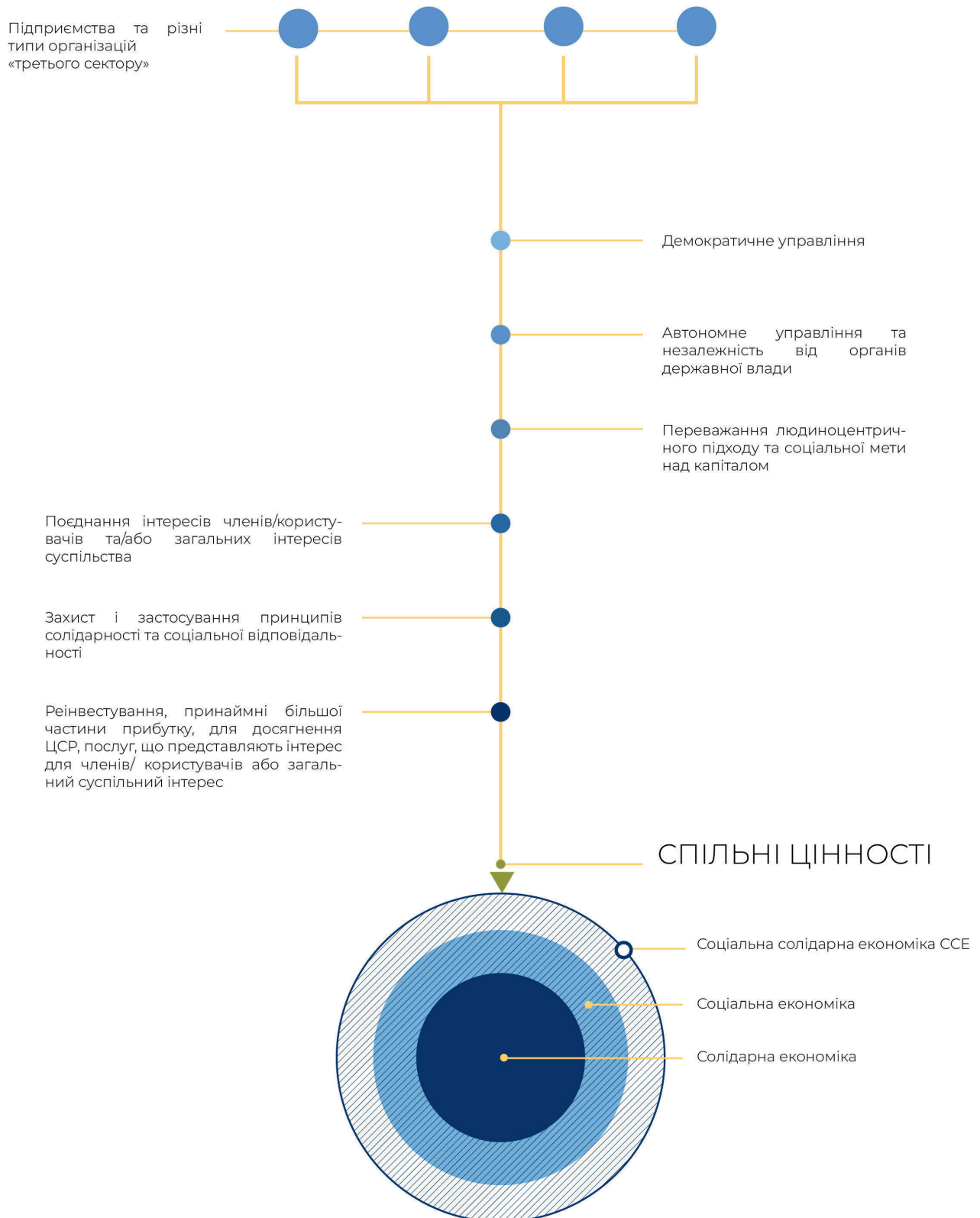

Рисунок 10

Важливою подією у розвитку ССЕ вважається ухвалення у 2000 році Європейським Союзом Лісабонської декларації, яка додала до Порядку денного завдання трансформації європейської економіки до 2010 року завдяки інтеграції економічних і соціальних завдань. Інвестування, що поєднує соціальні і фінансові віддачі на початку 2000-х, стало наріжним каменем моделі соціальної економіки.

У 2001 році у Великій Британії коштом «Комісії тисячоліття» (англ. *Millennium Commission*) була створена перша організація, яка системно займається прямими соціальними інвестиціями — The Foundation for Social Entrepreneurs (FSE), більш відома як UnLtd.

У 2010 році Єврокомісія оприлюднила нову десятирічну стратегію розвитку ЄС до 2020 року, яка продовжувала ідеї, закладені Лісабонською декларацією. Її метою було поліпшення макроекономічних показників та економічна стабільність, які можуть бути досягнуті лише за оптимального поєднання короткострокових завдань антикризового управління та довгострокових пріоритетів соціального інвестування.

Соціальне інвестування дотримується загальних для альтернативних фінансів принципів, поширюючи їх як на внутрішні бізнес-процеси, так і на зовнішню стратегію, зокрема:

- Шість принципів Декларації Коллевеккьо про фінансові установи та стійкість (англ. *The Collevocchio Declaration on Financial Institutions and Sustainability*): сталість, «не нашкодити», відповідальність, підзвітність, прозорість, підтримка стійкості ринків і спрямованої на це державної політики.
- Принципи відповідального інвестування (англ. *The Principles for Responsible Investment*).
- Принципи Екватора (англ. *The Equator Principles*) — ризик-менеджмент щодо екологічних та соціальних ризиків.

Інвестиційні стратегії та бізнес-моделі ССЕ можуть різнитися залежно від конкретного змісту, що вкладають інвестори у це поняття, і заданих ним співвідношень фінансового і соціального результатів діяльності.

Найбільш поширеними стратегіями інвестування в ССЕ є:

- Цільові тематичні інвестиції у сталий розвиток (*англ. Sustainability Themed Investment*) — це інвестиції у запобігання глобальним змінам клімату, розвиток екотехнологій, охорону здоров'я, виробництво і використання поновлюваних джерел енергії, ефективне використання природних ресурсів відповідно до ЦСР.
- Позитивний скринінг: відбір за принципом «найкращий у класі» (*англ. Best in Class Investment Selection*) — стратегія з вибору найбільш вдалої інтеграції ESG-критеріїв у діяльність компанії.
- Нормативний скринінг (*англ. Norms-based Screening*) — відбір об'єктів для інвестицій, що точно відповідають міжнародним нормам і стандартам у соціальній та екологічній сферах, а також у галузі корпоративного управління.
- Відсіювання (*англ. Exclusion of holdings from investment universe*) — заборона на вкладення в окремі організації, види діяльності, сектори економіки і навіть країни.
- Інтеграція ESG-критеріїв у фінансовий аналіз (*англ. Integration of ESG Factors in Financial Analysis*) — виявлення впливу ESG на стан компанії та показники її діяльності.
- Активізація власників акцій з метою впливу на поліпшення прозорості компанії.
- Інвестиції впливу (*англ. Impact Investment*) — вкладення в організації, що мають на меті вплив на вирішення соціальних та економічних проблем.

Провідними формами соціальних інвестицій можна вважати:

- інвестування у розвиток місцевої громади, створення кооперативів;
- благодійний капітал, який не передбачає (*ефективної*) фінансової віддачі;
- «терплячий капітал», який не передбачає швидкої та/або максимальної віддачі;
- капітал розвитку — інвестиції у становлення діяльності, розроблення продуктів, послуг або проєктів, які можуть стати джерелом прибутку;
- мікрокредитування соціальних підприємств, які зазнають труднощів з отриманням стандартних банківських продуктів;
- проміжний короткостроковий кредит, що покриває потреби до початку реалізації основної фінансової схеми;
- соціальні облігації.

Концепція SSE досі перебуває на стадії розроблення, але вона швидко розвивається: поступово з'ясується й коригується питання співвідношення соціальної та солідарної економіки і SSE вписується у законодавчо регламентовані норми багатьох країн, щоб допомогти процвітати цьому інноваційному типу економіки.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ:

1. Змістовна суть поняття «солідарна економіка»?
2. Змістовна суть поняття «соціальна економіка»?
3. Основні принципи солідарної економіки?
4. Основні цінності солідарної економіки?
5. Основні принципи соціальної економіки?
6. Основні стратегії інвестування в SSE?
7. Основні форми соціальних інвестицій в SSE?

Практичне завдання:

Проаналізуйте, чи підтримує ваша організація або підприємство цінності соціальної та солідарної економіки.

Основні агенти
та впливи ССЕ

Розділ 3

Основними агентами ССЕ виступають організації, які представляють «третій сектор», тобто об'єднують специфічні недержавні, неприбуткові, соціально орієнтовані організації. Однак «третій сектор» — це категорія, що містить ССЕ, але не обмежується нею. Іншими словами, ССЕ — це найбільша і найвагоміша частина «третього сектору». До неї традиційно зараховують такі суб'єкти господарювання, як кооперативи, товариства взаємодопомоги (*товариства взаємного страхування, кредитування, лікарняні каси тощо*), асоціації, соціальні підприємства і фонди тощо.

Організації «третього сектору» не мають на меті отримання і розподіл прибутку між власниками, а створюються для задоволення переважно соціальних потреб певної групи людей або суспільства, якщо ці потреби не задовольняються або недостатньо задовольняються державою чи/та бізнесом. Діяльність таких організацій базується на принципах солідарності, взаємодопомоги, турботи, співчуття та/або інших моральних цінностях.

Традиційно до «третього сектору» зараховують всі організації, які не є приватними (*за формою власності*) чи державними. Тому вони є досить різноманітними за своїми цілями та організаційно-правовими формами і в різних країнах зустрічаються під різними назвами (*рис. 11*):

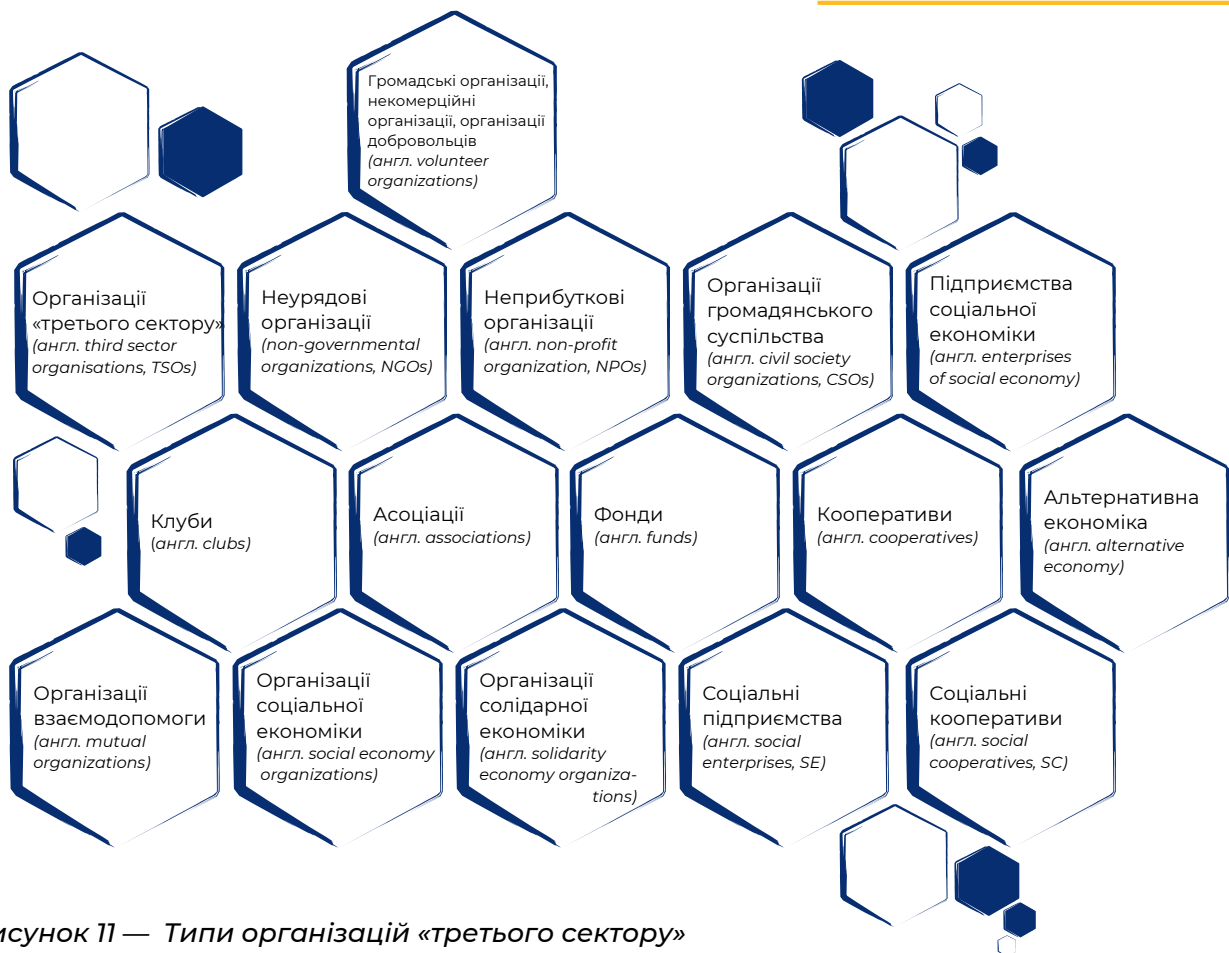

Рисунок 11 — Типи організацій «третього сектору»

ОРГАНІЗАЦІЇ «ТРЕТЬОГО СЕКТОРУ» В ССЕ МАЮТЬ ТАКІ ОЗНАКИ:

Рисунок 12

Організації ССЕ працюють у тісній співпраці з іншими відповідними зацікавленими сторонами, а саме з громадськістю, органами влади, закладами освіти та науки, інституціями громадянського суспільства, бізнес-спільнотою та локальною спільнотою, що сприяє розширенню кола суб'єктів, які залучаються, та соціально відповідальної солідарної діяльності.

Як відомо, метою організацій, що належать до приватного сектору (*малий, середній та великий бізнес*), є отримання максимального прибутку для їхніх власників від надання послуг або продажу продукції.

Організації державного сектору (*до цієї категорії належать також органи місцевого самоврядування*) не мають на меті отримання прибутку, а спрямовують свою діяльність на обслуговування суспільних потреб усіх громадян.

За умови визнання та впровадження цінностей ССЕ через соціальні інвестиції організації як приватного, так і державного секторів можуть набувати рис соціально відповідальної солідарної діяльності, у такий спосіб підсилюючи сектор ССЕ (*рис. 22 - Солідарна ініціатива центру «Далас»*).

Таким чином, в умовах ССЕ зростає різноманітність моделей підприємств та організацій, які поєднують у собі соціальні, економічні та екологічні цілі діяльності.

Компанії та організації, що переходять на модель ССЕ, можуть відрізнитися як за розміром, так і за рівнем прибутку. Саме це робить соціальну економіку такою важливою і одночасно відкритою для приєднання для мікро-, малих, середніх та великих компаній.

КРИТЕРІЇ ПРИНАЛЕЖНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДО СОЦІАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ:

Рисунок 13

Очевидно, що організації та ініціативи ССЕ різноманітні, але, незважаючи на це, усі вони ґрунтують свою діяльність на засадах солідарної співпраці, етики, моралі та демократичному самоврядуванні (*рис. 13*).

Методи роботи організацій ССЕ, засновані на принципах солідарності та інклюзії, та цілі не обмежуються накопиченням капіталу або отриманням прибутку, а також спрямовані на використання ресурсів для досягнення результатів, які принесуть користь ініціаторам, працівникам і широкому колу бенефіціарів. Отже, досягнення цілей ССЕ — це задоволення законних потреб кожного та відмова від форм споживання, які руйнують навколишнє середовище і не підтримують розвиток соціального капіталу.

ВПЛИВИ ССЕ

У Європі нараховується 2,8 мільйона суб'єктів ССЕ, діяльність яких спрямована на вирішення ключових проблем суспільства. Вони охоплюють широкий спектр секторів і форм — від кооперативів до соціальних підприємств, де зайнято 13,6 мільйона осіб. Впливи ССЕ відображені на рисунку 14.

Рисунок 14 — Основні впливи ССЕ на суспільний розвиток

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ:

1. Типи організацій «третього сектору»?
2. Критерії приналежності організації «третього сектору» до соціальної економіки?
3. Критерії приналежності бізнес-організації до соціальної економіки?
4. Основні впливи ССЕ на суспільний розвиток?

Практичне завдання:

Як представник бізнесу, «третього сектору» або іншого типу організацій, органу влади або місцевого самоврядування:

1. Опишіть базові цінності, на яких ґрунтується діяльність вашої організації чи установи та визначте, наскільки вони відповідають цінностям ССЕ.
2. Проаналізуйте та опишіть, як змінюється ефективність діяльності вашої організації чи установи за умови інтеграції принципів ССЕ (у короткостроковій та довгостроковій перспективі), визначте прямі та опосередковані дивіденди для співробітників та споживачів/клієнтів.

Соціальні інновації для
підтримки локального
економічного розвитку

Розділ 4

СОЦІАЛЬНІ ІННОВАЦІЇ ДЛЯ ПІДТРИМКИ ЛОКАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Соціальна інновація¹ стосується нових стратегій, концептів, ідей і організацій, пов'язаних із соціальними потребами всіх типів, які поширюються на громадянське суспільство та сприяють його трансформаційним змінам.

Соціальна інновація може розглядатися за трьома векторами (рис. 15):

- ідеї, концепти;
- процеси впровадження змін;
- впливи на зміни.

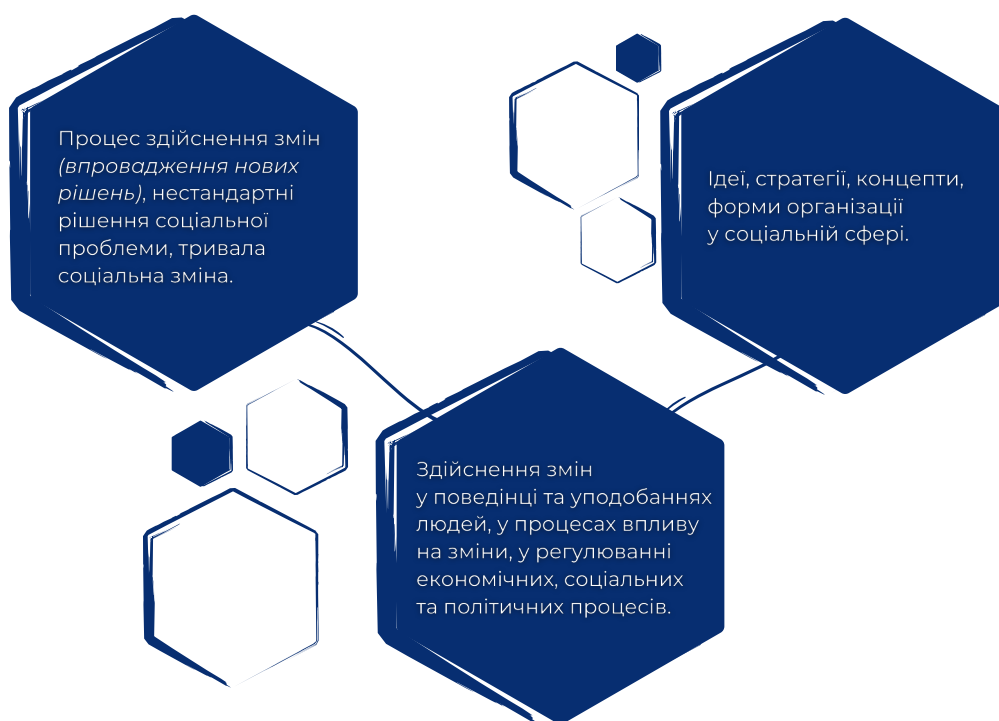

Рисунок 15

В умовах викликів війни та повоєнної відбудови України, кризової комунікації, необхідності інформаційного протистояння пропаганді російського агресора особливо важливо створювати ініціативи, які просувають ціннісні орієнтири та сприяють оперативному вирішенню нагальних потреб громад в умовах обмеженості ресурсів, консолідації українського суспільства.

Солідарні соціальні ініціативи виступають ефективним інструментом вирішення нагальних потреб громади в умовах обмеженості ресурсів.

¹Соціальна
інновація

Саме європейська система загальнолюдських цінностей у поєднанні з конкретними справами, які дають швидкий практичний результат, викликають реальну зацікавленість, найсильніші емоції та бажання долучитися до солідарної справи. Отже, солідарні ініціативи створюють не просто цікаві інформаційні приводи, які привертають увагу широких аудиторій, але об'єднують зацікавлені сторони задля отримання конкретного результату та сприяють подальшому просуванню цінностей у суспільстві. Солідарні ініціативи допомагають моделювати соціальні зміни в соціально-економічному розвитку держави, особливо в умовах викликів війни та повоєнної відбудови України.

Саме цінності лежать в основі наших вчинків, вони є внутрішніми «правилами» людини. Переконавання ціннісного характеру проходять крізь серце та розум людини, вони сильніші за законодавчі норми.

У процесі практичної реалізації солідарної ініціативи залучені організації бізнесу набувають досвіду солідарної взаємодії і, як наслідок, ознак соціально орієнтованої економічної діяльності, що створює підґрунтя для розвитку ССЕ. За цих умов зростає роль організацій з ознаками ССЕ, метою діяльності яких є не перерозподіл прибутку чи просування певного бренда, а задоволення нагальних потреб колективу або суспільства.

Солідарна практика сприяє вирішенню нагальних соціальних проблем та приносить певну матеріальну і нематеріальну користь, моральне задоволення та стимулює розвиток ССЕ у країні.

СХЕМАТИЧНО ЦЕЙ ПРОЦЕС ВИГЛЯДАЄ ТАК :

Від солідарної ініціативи до солідарної соціально відповідальної економічної системи (діяльності).

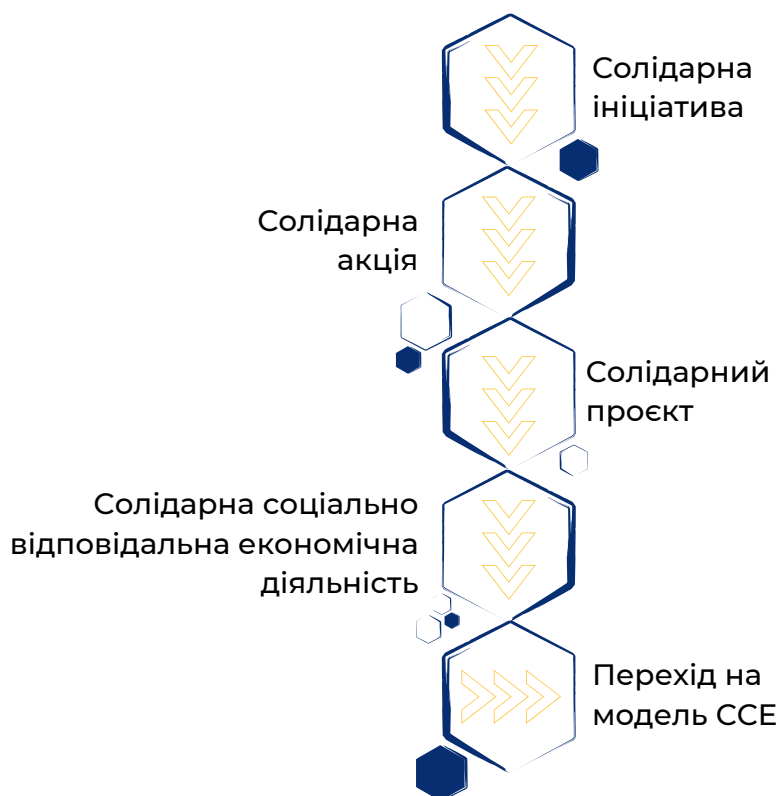

Рисунок 16

Солідарна ініціатива — це активна діяльність фізичної, юридичної особи чи спільноти, спрямована на досягнення певної соціальної мети, в основі якої лежить захист прав людини, громади і суспільства.

Солідарна ініціатива спрямована на створення актуальної пропозиції, яка сприяє вирішенню конкретної проблеми, здійсненню вчинку, що вартий наслідування або такого, що змінює ставлення і поведінку інших; висловлюванню актуальної думки, яка спонукає до активних дій, тощо.

Ініціатива може йти від будь-якого суб'єкта: конкретної людини, підприємства, ініціативної групи, спільноти, громадської організації, держави тощо.

Солідарна акція є однією з форм солідарної ініціативи, а за певних умов ще й інструментом, що сприяє максимальному втіленню солідарної ініціативи. Отже, втіленню солідарних ініціатив сприяють солідарні акції.

Солідарна акція — сукупність пов'язаних між собою інформаційно-психологічних, соціальних та маркетингових заходів, що спрямовані на вирішення нагальних потреб суспільства (громади) і проводяться у стислі строки.

Солідарна акція може розглядатися та трансформуватися в такі форми: економічна (підтримка МСП), гуманітарна (гуманітарна допомога), культурна (захист культурної спадщини, створення нових спільних культурних та суспільних цінностей, колективна меморізація подій війни, створення сучасних наративів національної пам'яті тощо), освітня (розвиток певних навичок для вирішення проблем), волонтерська (спільна безоплатна праця), спонсорська (благодійні внески, спрямовані на вирішення проблеми), маркетингова (допомога у висвітленні перебігу та результатів акції для широких або фокусних аудиторій. Наприклад, маркетингове просування соціальних та солідарних ініціатив малого та середнього бізнесу, що постраждав внаслідок бойових дій, з метою залучення ресурсів на відновлення та промоції якісних змін бізнесу — ознак ССЕ діяльності).

СОЛІДАРНІ ІНІЦІАТИВИ ТА АКЦІЇ ПОДІЛЯЮТЬСЯ НА:

 локальні

 регіональні

 державні

 міжнародні

Солідарні акції та ініціативи надають поштовх розвитку солідарним проектам.

Солідарний проєкт — це солідарна діяльність (гуманітарна, культурна, освітня, екологічна, економічна, політична тощо), спрямована на отримання некомерційного прибутку у формі комплексу взаємопов'язаних заходів, які ініційовані, розроблені та реалізовані самими учасниками протягом заданого часу за встановлених ресурсних обмежень. Проєкт має чітко визначену мету, що відповідає потребі його здобувачів вигоди. Тобто це відповідь на проблемну ситуацію, яку учасники бажають вирішити разом і яку потрібно перекласти у конкретні щоденні дії проєкту та залучати широке коло учасників, які поділяють спільні цінності.

Солідарність виступає спільною цінністю, яка забезпечує необхідну єдність для вирішення поточних і майбутніх суспільних викликів, що постають перед учасниками проєкту, які готові допомогти вирішити проблему, втілюючи свою солідарність на практиці.

Слід виділити основні типи солідарних проєктів, які спрямовані на розбудову соціального капіталу, захист культурної спадщини, навколишнього середовища та сприяння розвитку місцевої економіки на засадах сталості з фокусом на підтримку МСП.

Солідарний проєкт — це безпосередня реакція учасників на проблеми та виклики, які їх оточують, тому солідарні проєкти часто пов'язані з місцевою громадою, хоча деякі з них також можуть стосуватися регіональних чи навіть національних питань.

Проєкт солідарності має стати оптимальною відповіддю на спільну стурбованість такими темами в українському суспільстві як, наприклад, захист культурної спадщини України у воєнний та повоєнний період, комплексна реабілітація населення від травми війни, підтримка соціального підприємництва через створення нових продуктів або послуг, які приносять користь місцевій громаді чи суспільству загалом, та вирішення інших важливих суспільних проблем. Отже, разом із вирішенням місцевих проблем проєкт солідарності також має демонструвати суспільні цінності, визначені на національному та європейському рівнях.

В умовах війни та повоєнного відновлення громад України особливої актуальності набувають проєкти, які стосуються ключових викликів відновлення громад.

Солідарний проєкт має впливати на місцеву громаду, вирішуючи місцеві проблеми, орієнтуючись на певну групу здобувачів вигоди або розвиток місцевих можливостей (*особливо у громадах, які постраждали внаслідок війни*), а також через залучення різних учасників і розвиток нових партнерств. Таким чином, ставлячи спільні цілі та співпрацюючи разом над їх досягненням, громади можуть отримати користь від солідарного проєкту та подальше залучення додаткових ресурсів.

Участь у солідарному проєкті є важливим неформальним досвідом навчання, сприяє особистому, освітньому, соціальному та громадянському розвитку його учасників.

Солідарний проєкт ґрунтується на мобілізації активної громадянської позиції його учасників, виступає інструментом втілення їхніх ідей, побудови інноваційних та креативних моделей відновлення та розвитку громад на засадах сталості. Отже, солідарний проєкт — це шлях до виявлення переваг активного громадянства та участі у демократичному житті суспільства.

ВПРОВАДЖЕННЯ СОЛІДАРНИХ ІНІЦІАТИВ, АКЦІЙ ТА ПРОЄКТІВ МАЄ ВІДБУВАТИСЯ ВІДПОВІДНО ДО ТАКИХ ПРИНЦИПІВ:

- 1 Доступність та інклюзія: солідарні заходи плануються з урахуванням потреб учасників з особливими потребами, що відповідає статті 9 Конвенції ООН про права людей з обмеженими можливостями.
- 2 Уникнення підміни цінностей: солідарна діяльність не повинна вважатися стажуванням або тимчасовою роботою.
- 3 Рівні можливості та відсутність дискримінації: відбір учасників солідарної діяльності проходить чесно, прозоро та об'єктивно, незалежно від статі, етнічного походження, релігії, сексуальної орієнтації, політичних поглядів чи інвалідності.
- 4 Уникнення впливу на локальні робочі ресурси: солідарна діяльність не повинна впливати на умови роботи оплачуваного персоналу, зокрема знижувати його зарплату.
- 5 Уникнення небезпечної діяльності: безпекові умови людей та організацій-учасниць під час солідарної діяльності та цільових груп вигодонабувачів повинні бути забезпечені відповідно до чинних законодавчо-регламентних норм. Солідарну діяльність слід впроваджувати з належним урахуванням впливу непередбачених обставин, як-от воєнний стан, екологічні кризи, конфлікти чи пандемії.

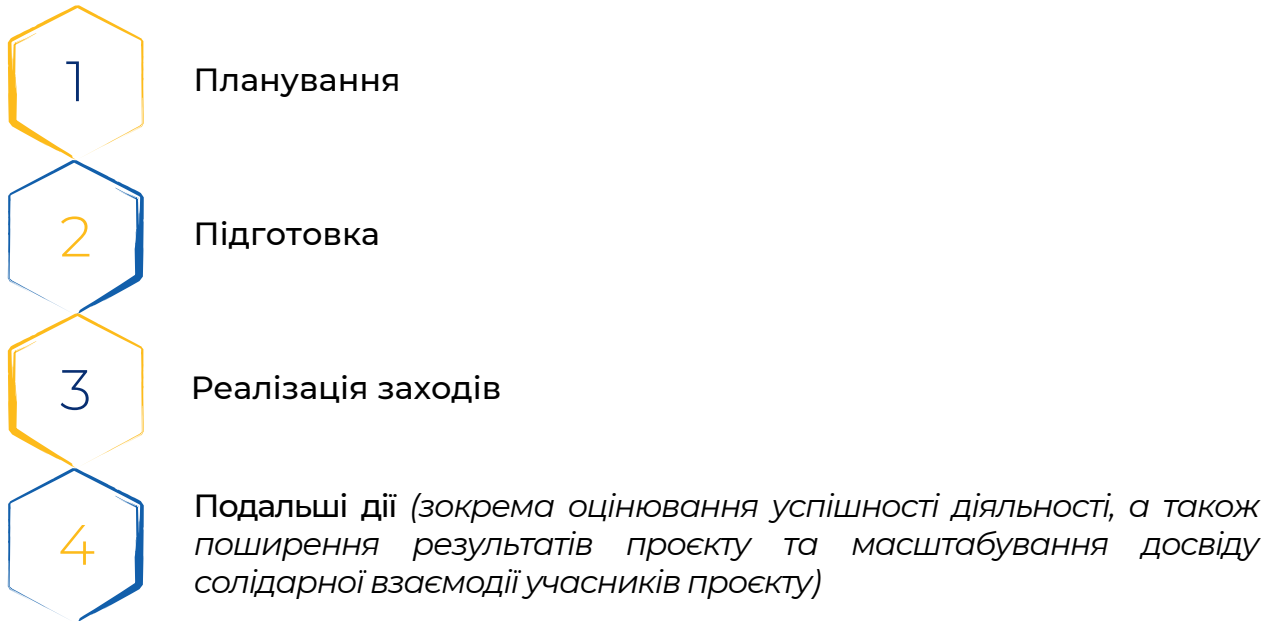
Рисунок 17

ЦІЛЯМИ СОЛІДАРНОГО ПРОЄКТУ МОЖУТЬ БУТИ:

Рисунок 18

СОЛІДАРНІ ПРОЄКТИ ЗАЗВИЧАЙ МІСТЯТЬ ТАКІ ЕТАПИ:

ЗА ТЕРМІНОМ ВИКОНАННЯ ПРОЄКТИ ПОДІЛЯЮТЬСЯ НА:

КОРОТКОСТРОКОВІ

СЕРЕДНЬОСТРОКОВІ

ДОВГОСТРОКОВІ

Найбільш поширеним є досвід солідарних проєктів, які тривають від 2 до 12 місяців.

Рисунок 19

Малі проєкти — невеликі за масштабом, прості та обмежені обсягами робіт та фінансування.

Найбільш поширеною формою малого проєкту є солідарний, який є сталим продовженням певної солідарної ініціативи, підтриманої у межах солідарної акції. Такий мікропроєкт може не потребувати зовнішнього фінансування, спеціального обладнання. Він є результатом солідарної дії кола зацікавлених сторін, які вносять свою частку ресурсів на його реалізацію. За певних умов його масштаби можуть бути розширені і мікропроєкт може перетворитися на солідарний соціальний, який має обсяг фінансування та тривалий термін виконання. Солідарний своєю чергою може стати складовою макропроєкту.

Макропроєкт — довгостроковий (*не менш ніж 5 років*), має заплановане фінансування, містить декілька взаємопов'язаних проєктів, що об'єднані однією метою, ресурсами та часом. Макропроєкти мають значний вплив на соціальне, культурне та економічне середовище регіону або країни загалом.

Прикладом майбутнього солідарного проєкту може бути перетворення України на дестинацію солідарного та волонтерського туризму на міжнародному рівні на засадах ССЕ.

Підприємства та організації, які впроваджують соціальні солідарні проєкти, набувають ознак соціально відповідальної економічної діяльності (*рис. 12, 13*).

Отже, солідарність потребує реальних можливостей для дій та конкретних інструментів їхнього впровадження, якими можна вважати солідарні ініціативи, акції та проєкти.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ:

1. Основні принципи впровадження солідарних ініціатив, акцій, проєктів?
2. Змістовна суть поняття «солідарна ініціатива»?
3. Змістовна суть поняття «солідарна акція»?
4. Змістовна суть поняття «солідарний проєкт»?
5. Основні етапи солідарного проєкту?

Практичне завдання:

Розробити концептуальну ідею солідарного проєкту економічного, соціального, культурного або екологічного спрямування, який ваша організація чи підприємство може ініціювати, щоб підтримати локальний економічний розвиток та відновлення громад в умовах війни та у повоєнний період.

Алгоритм впровадження
солідарних ініціатив,
акцій, проєктів

Розділ 5

Графічна модель «Сонях солідарності» відображає алгоритм впровадження соціальної інновації, яка сприяє вирішенню нагальної соціальної проблеми та стимулює МСП та організації «третього сектору» в їхньому переході на модель ССЕ.

СОНЯХ СОЛІДАРНОСТІ

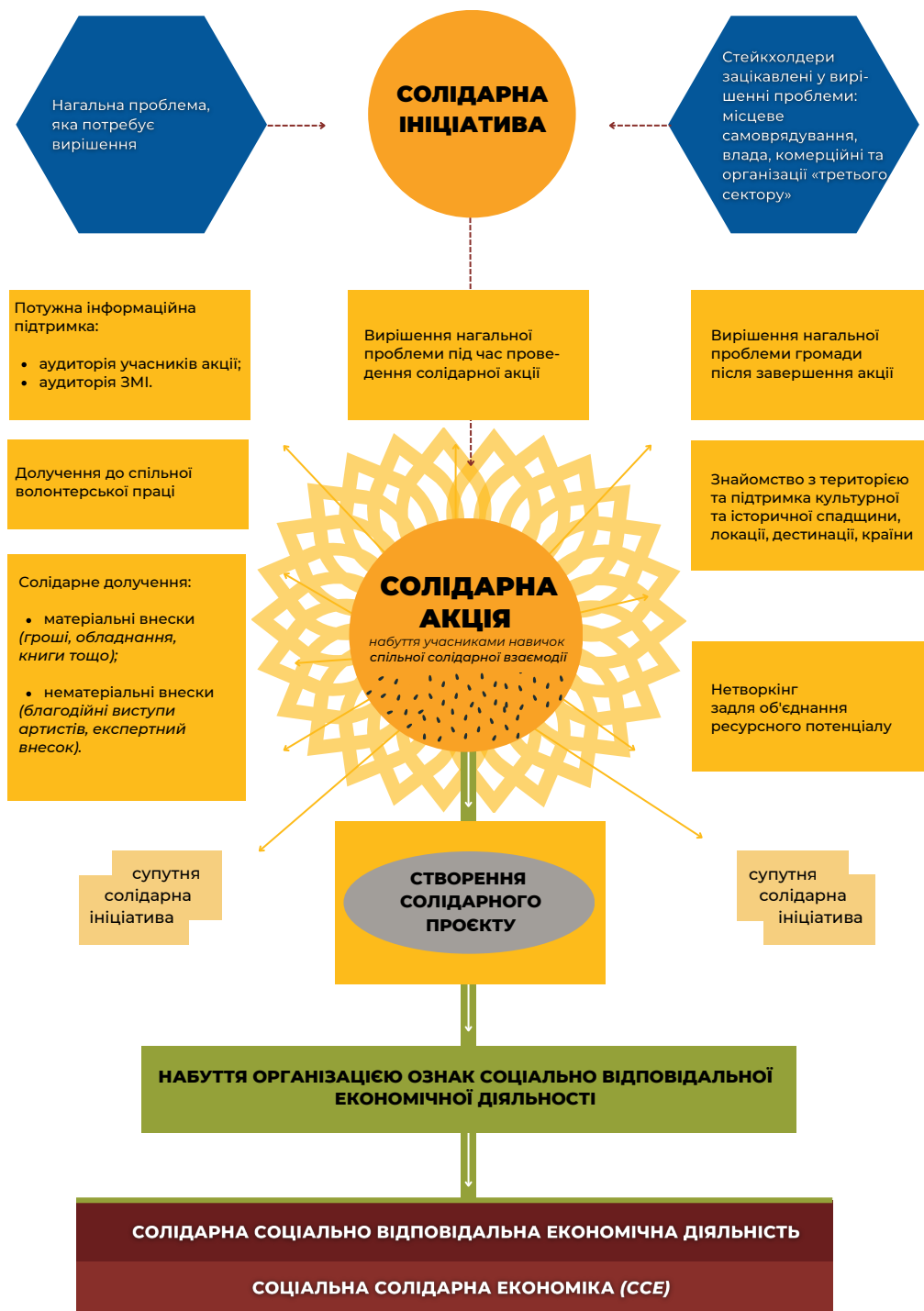

Рисунок 20

Обґрунтування: модель представлена у вигляді фрагмента екосистеми, всі елементи якої в процесі солідарної взаємодії створюють сприятливу атмосферу для виникнення та розвитку солідарних соціальних проєктів та забезпечують підґрунтя для розвитку соціально відповідальної економічної діяльності на засадах ССЕ.

Впровадження солідарних соціальних інновацій є відповіддю на нагальні проблеми, які потребують вирішення та ініціюються стейкхолдерами. Саме у середовищі стейкхолдерів у відповідь на нагальну проблему народжується солідарна ініціатива, яка містить пропозицію та конкретний алгоритм вирішення проблеми.

Основна солідарна ініціатива у процесі свого розвитку може посилюватися скупними солідарними ініціативами.

Усі разом, наче сонячне проміння, вони надають необхідну життєдайну енергію для розвитку — розквіту солідарної акції, яку умовно зображено у вигляді соняха.

Солідарна акція має короткострокові та довгострокові результати. Одним з головних результатів акції є солідарний проєкт.

Солідарні проєкти, наче насіння, за сприятливих обставин можуть переростати у макропроєкти.

Під час проведення солідарних акцій, впровадження солідарних ініціатив та проєктів учасники набувають навичок солідарної соціально відповідальної взаємодії. А підприємства та організації, що впроваджують солідарні проєкти, набувають ознак солідарної соціально відповідальної економічної діяльності.

Практика впровадження
солідарної акції

Розділ 6

ОГЛЯД НАЙКРАЩОЇ ПРАКТИКИ: СОЛІДАРНА АКЦІЯ «ІРПІНЬ ТА КАЛИНА — ВСЕ БУДЕ УКРАЇНА!»

Організатор: Мережа захисту культурної спадщини України засобами солідарного та волонтерського туризму у контексті солідарної економіки у воєнний та повоєнний час (у межах Київської області як пілотного регіону), надалі — Мережа.

За підтримки: Проєкту USAID «Економічна підтримка України», Ірпінської територіальної громади.

Під патронатом: Київської обласної державної адміністрації.

Співорганізатори заходу: учасники Мережі: міжнародний культурно-гуманітарний проєкт «Відлуння руйнації», Асоціація виїзних туроператорів України, БФ «Омріяна країна», БФ «Армія волонтерів», туристична компанія «Орнамент Україна», Slow Food Ukraine, Київський університет будівництва та архітектури, БФ «Мистецька скарбниця», Благодійна фундація ODFFU.

Креаторка та координаторка акції: консультантка Проєкту USAID з питань солідарної економіки Валерія Бондаренко.

Дата, місце проведення: 8 квітня 2023 р., Ірпінська набережна, м. Ірпінь, Київська область.

Учасники: волонтерські та благодійні організації, туроператори, журналісти, малий та середній бізнес, місцеве самоврядування, місцева та обласна влада, пересічні мешканці Ірпеня та Києва.

Мета акції: допомогти ірпінській громаді в озелененні території, відновленої після руйнації, започаткувати маршрути культурної солідарності; сприяти збереженню та популяризації культурної спадщини та культурного надбання; підтримати місцевий бізнес, сприяти посиленню протиповітряної безпеки області.

У межах акції понад 100 волонтерів відгукнулися на солідарну ініціативу «Посади дерево на зруйнованій території» від садового центру «ДаЛаС», зібрали донати та придбали рослини, які висадили в Ірпені під час солідарної акції «Ірпінь та калина — все буде Україна!», та зробили чимало корисних справ. Інформаційні меседжі акції розраховані на місцеву, всеукраїнську та міжнародну аудиторію: «Ірпінь — місто конкретних дій, високої культури та сили», «Ірпінь – переможець, місто нашої сили», «Ірпінь готовий приймати рекреантів», «Солідарний активний відпочинок: пізнати, допомогти, відновитися», «Культура зараз особливо на часі».

ОСНОВНІ СИМВОЛИ ОБРАЗНОЇ, СМАКОВОЇ ТА МУЗИЧНОЇ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ У РАМКАХ СОЛІДАРНОЇ АКЦІЇ

Калина — символ України, рідного дому та боротьби за незалежність. Пісня «Червона калина» є символом боротьби та віри в перемогу.

Калинові страви — частина гастрономічної спадщини, можливість відчути «смак українського сьогодення».

Петриківський розпис з калиною — перший елемент нематеріальної культурної спадщини від України, внесений до Репрезентативного списку нематеріальної культурної спадщини людства ЮНЕСКО.

Ірпінська набережна — сучасна набережна, яка стала майданчиком солідарної дії широкого кола, відроджується після окупації і вже готова приймати відвідувачів.

Річка Ірпінь — «сакральна» ріка, яка зупинила наступ ворога на Київ.

Черешня «Мелітопольська» — символ обов'язкового звільнення українських земель. Символ любові матері до дітей. Посаджена на честь української діаспори, пращери якої були вихідцями з України та навчили своїх нащадків жити з Україною в серці.

Вишня Володимира Вакуленка — посаджена на честь замученого окупантами у місті Ізюм, що на Харківщині, письменника, лауреата конкурсу «Коронація слова» Володимира Вакуленка (*за день до страти він встиг закопати свої твори саме під вишнею*).

Яблуня «Коронація слова» посаджена на честь письменників, поетів, драматургів, які сьогодні влучним словом та зброєю чинять опір російській агресії.

Музично-поетичний інтерактив з елементами обрядовості під час волонтерської праці: музично-пісенний супровід висаджування дерев та кущів: калини — «Ой у лузі червона калина», черешні — «Росте черешня в мамі на городі», вишні — «Ой у вишневому саду». Виконавці: музика — Олесь Журавчак (*народні музичні інструменти: свиріль, сопілка, сурма*), солістка — співачка Іванка Червінська, «хор» — учасники акції.

СОЛІДАРНА АКЦІЯ СКЛАДАЄТЬСЯ З ДЕКІЛЬКОХ ІНІЦІАТИВ:

Основна ініціатива:

Ініціатива «Посади дерево на зруйнованих територіях» від садового центру «ДаЛаС», в межах якої центр пропонує своїм відвідувачам залишити донат чи придбати рослину для зруйнованих територій, що буде висаджена там, де відроджується життя після ворожої руйнації.

Підтримка та втілення ініціативи на своїй території: Ірпінська територіальна громада у межах акції «Ірпінь та калина — все буде Україна!».

Виконавці:

Учасники заходу та всі, хто зробив благодійний внесок на закупівлю дерев.

Супутні ініціативи, що підсилили акцію:

- «Зустрічі під вишнею Володимира Вакуленка» — солідарна ініціатива з літературних читань з нагоди вшанування пам'яті письменників та митців — борців за Україну. Започаткування маршруту «Поезія нескорених», допомога міській бібліотеці імені Максима Рильського; від міжнародного літературного конкурсу «Коронація слова» БФ «Мистецька скарбниця».
- Музично-поетичний інтерактив з елементами обрядовості під час волонтерської праці; від Міжнародного культурно — гуманітарного проєкту «Відлуння руйнації».
- Проєкт передання польових кухонь з приготуванням на них українських страв та мистецькими майстер-класами; від американської благодійної фундації ODFFU спільно з проєктом «Відлуння руйнації».
- «Калину захистимо!» — допомога з посилення безпеки ППО.
- «Хай ростуть разом!» — висаджування дерев у дитячому садку разом із дітьми, від міжнародного руху Slow Food Ukraine.
- Створення тематичного «калинового» меню для заходу від ресторану «Невинний кіт» та авторського калинового чаю — травник Вадим Жигун.
- Калиновий майстер-клас від майстрині петриківського розпису Наталії Підгірної-Бабин.
- Створення концептів пам'ятника Волонтеру для міста Ірпінь студентами Київського національного університету будівництва та архітектури.

СОЛІДАРНИЙ ВНЕСОК УЧАСНИКІВ АКЦІЇ

1

ДОЛУЧЕННЯ ДО СПІЛЬНОЇ СОЛІДАРНОЇ УЧАСТІ:

МАТЕРІАЛЬНІ ВНЕСКИ

Спільний донат від учасників:

- на дерева для набережної Ірпеня та парку письменників;
- на посилення ППО (*протиповітряної оборони*): придбано надпотужний далекобійний мисливський ліхтар;
- польова кухня, сухі борщі-супи, маскувальна сітка від волонтерів;
- дерева та квіти надані у межах реалізації супутніх ініціатив;
- книжки від письменників для бібліотеки міста Ірпінь;
- оплата харчування, транспорту, канцтоварів, стенда за сприяння Проєкту USAID «Економічна підтримка України».

НЕМАТЕРІАЛЬНІ ВНЕСКИ

- Благодійні виступи для гостей та мешканців Ірпеня: артисти, поети, письменники.
- Комплект концептів та ескізів пам'ятника Волонтеру від студентів Київського національного університету будівництва та архітектури.

2

ВОЛОНТЕРСЬКИЙ ВНЕСОК УЧАСНИКІВ АКЦІЇ

- У висаджуванні калини та інших дерев взяли участь понад 100 волонтерів за керівництва КП «Управління благоустрою міста» в Ірпені.

РЕЗУЛЬТАТ СОЛІДАРНОЇ АКЦІЇ

ВИСАДЖЕНО 200 ДЕРЕВ

Місто Ірпінь озеленено.

ПОСИЛЕННЯ БЕЗПЕКИ

Підтримане місцеве ППО, яке захищає Ірпінь та Київ від ворожих повітряних атак.

ПІДТРИМАНО ЛОКАЛЬНІ МСП

Три місцеві підприємства у межах акції отримали оплату своєї праці / продаж продукції, безкоштовну рекламну інформаційну кампанію та потужне маркетингове просування: ресторан «Невинний кіт» (оплата за харчування), підприємство «Аргон центр» (оплата за польову кухню), садовий центр «ДаЛаС» (+ оплата за дерева).

ПОНАД 100 УЧАСНИКІВ

взяли участь в акції.

ПОТУЖНИЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ РЕЗОНАНС

Акція висвітлена у провідних українських ЗМІ та на центральних телеканалах: інформаційний телемарафон «Єдині новини», ТСН, ISTV, «Сніданок з 1+1», а також на місцевому телебаченні. Мала понад 200 постів у соцмережах. Охоплено міжнародну аудиторію.

Місто Ірпінь збільшило кількість відвідувачів-рекреантів.

Ресторан «Невинний кіт» збільшив кількість замовлень онлайн, відкрився у вигляді кафе, у меню з'явилися калинові тістечка, які презентували під час акції.

Започатковані туристично-рекреаційні маршрути солідарності «Поезія нескорених», «Калиновий шлях».

Інформаційно підтримано туристично-рекреаційні маршрути «Ірпінь Нескорений».

Солідарна ініціатива «Посади дерево на зруйнованих територіях», підтримана у межах солідарної акції «Ірпінь та калина — все буде Україна!» переросла у солідарний мікропроект.

СОЛІДАРНА ІНІЦІАТИВА ЦЕНТРУ «ДАЛАС»

Рисунок 22

СОНЯХ СОЛІДАРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ «ІРПІНЬ ТА КАЛИНА — ВСЕ БУДЕ УКРАЇНА!»

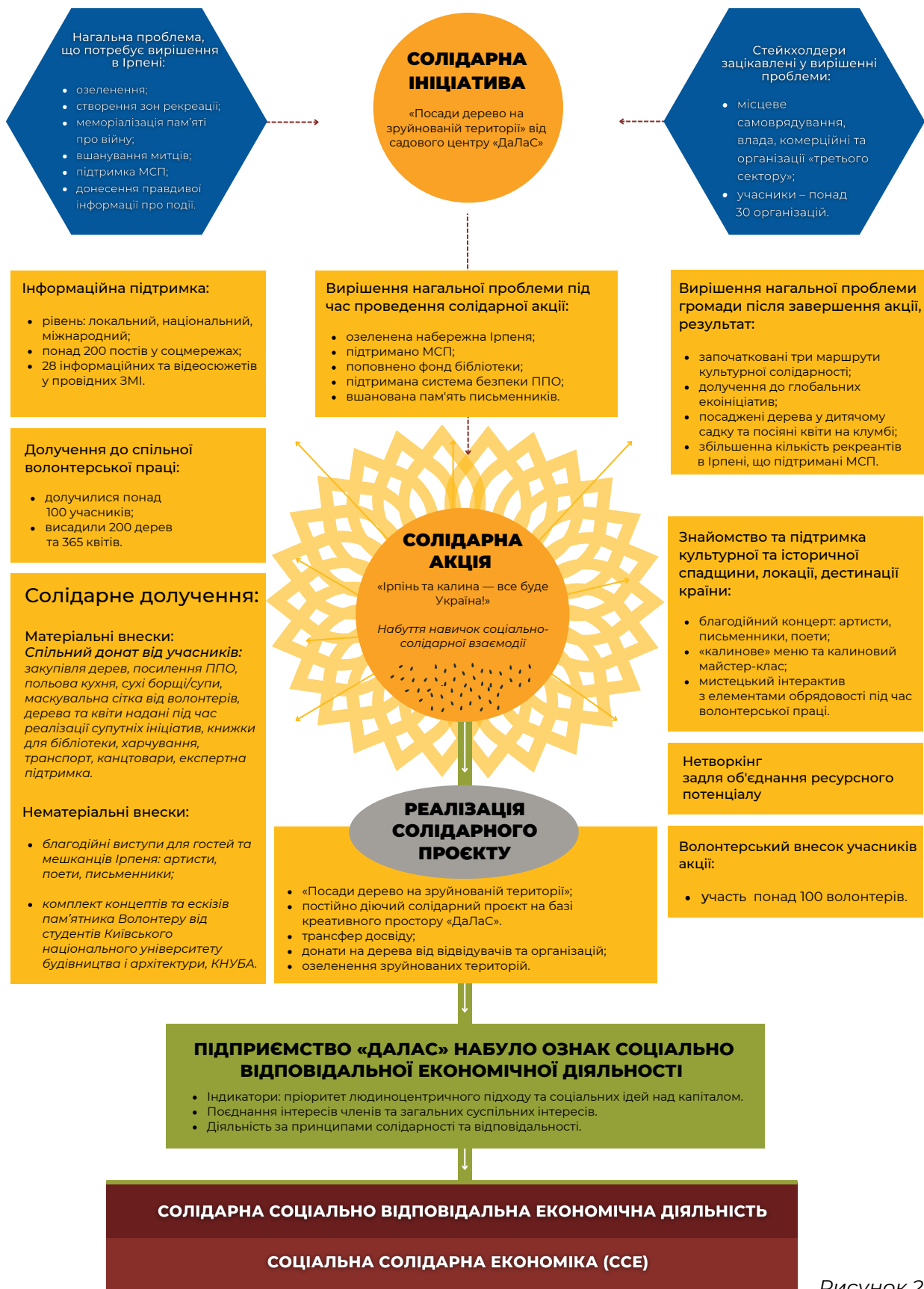

Рисунок 23

ПІДСУМОК

Розвиток та впровадження соціальних інновацій породжує та розкриває суть соціальної солідарної економіки, що через реалізацію реальних солідарних проєктів розвиває економіку громади та сприяє процесу залучення інвестиційного капіталу. Реалізація різномірних солідарних проєктів сприяє вирішенню проблем громади, збереженню екології, культурної спадщини та розвитку культурних цінностей нації.

Важливим елементом організації солідарних соціальних акцій є відкритий діалог із громадськістю, максимальна співучасть та співтворчість громадян, широка та системна залученість ЗМІ, що сприяє формуванню цінностей для учасників акції та їх трансляції суспільству.

Проведення солідарних акцій та реалізація солідарних проєктів сприяють поширенню у суспільстві відповідного позитивного досвіду, а отже, збільшенню кількості підприємств та організацій з ознаками солідарної соціально відповідальної економічної діяльності, що створює умови для розвитку ССЕ.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ:

1. Яку інновацію можна вважати солідарною?
2. Як створити та впровадити соціальну інновацію, щоб вона сприяла вирішенню конкретних проблем, мала максимальний ефект, довгостроковий вплив на широку аудиторію та стимулювала розвиток ССЕ?

Обрати відповідь :

- проаналізувати актуальні потреби бенефіціарів та визначити коло сторін, зацікавлених у їх вирішенні;
- оголосити публічну ініціативу та залучити до співпраці всі визначені зацікавлені сторони;
- створити актуальний інформаційний привід, а під нього інтерактивну програму із внесенням до неї всіх зацікавлених сторін;
- звернутися до органів державної влади, місцевого самоврядування, спонсорів, благодійників щодо надання фінансової та іншої підтримки;
- залучити широке коло учасників до спільної солідарної праці, яка сприяє вирішенню проблем, на які спрямована акція;
- все вищезазначене.

Практичне завдання:

Визначте потреби своєї громади, підприємства чи організації та запропонуйте соціальні інновації, які сприятимуть подоланню цих потреб, зважаючи на власний досвід, опрацьовані методично-інформаційні матеріали та аналіз інформаційних джерел.

Рекомендації щодо
розвитку ССЕ в Україні

Розділ 7

Уряди багатьох країн визнають, що необхідно розробити інституційні та правові рамки, політику та заходи щодо підтримки ССЕ для досягнення її повного потенціалу. Глибока економічна та соціальна криза, спровокована пандемією COVID-19, продемонструвала необхідність внесення ССЕ у політичний та економічний порядок денний Європейського Союзу, зокрема, триває робота над підготовкою Європейського року соціальної та солідарної економіки (*англ. European Year for Social and Solidarity Economy*). На інших континентах також відбувається потужна консолідація зусиль країн для інтеграції моделі ССЕ. Наприклад, у листопаді 2023 року на тристоронній зустрічі Африканського союзу у Кейптауні була затверджена десятирічна (*на 2023–2032 рр.*) Стратегія соціальної солідарної економіки для Африки.

На сьогодні не існує узгодженого на міжнародному рівні стандарту, який би керував країнами під час запровадження політики та умов для розвитку своєї ССЕ. Однак загальноприйнятим є головний принцип: розроблення політики ССЕ має проходити на різних урядових рівнях із широким залученням суб'єктів бізнесу та громадянського суспільства відповідно до національних та інституційних вимог.

В Україні, до початку повномасштабної військової агресії росії, проводилася активна діяльність на інформаційному та організаційному рівнях щодо впровадження принципів соціально відповідального бізнесу. Сьогодні, враховуючи виклики війни та повоєнної відбудови країни, необхідно у найкоротші терміни сформувані державні механізми підтримки організацій та підприємців, які розробляють та реалізують власні стратегії соціальної відповідальності, оприлюднюють фінансову звітність, здійснюють соціальну та солідарну економічну діяльність. Саме такий підхід дозволить залучити значний ресурсний потенціал для успішної реалізації Плану відновлення України.

Отже, для забезпечення в Україні умов для швидкого та ефективного переходу організацій на модель ССЕ необхідно враховувати 9 напрямів діяльності на місцевому, національному та міжнародному рівнях (*рис. 24*).

РОЗГЛЯНЕМО ЗМІСТОВНУ СУТЬ КОЖНОГО З НАПРЯМІВ ДІЯЛЬНОСТІ

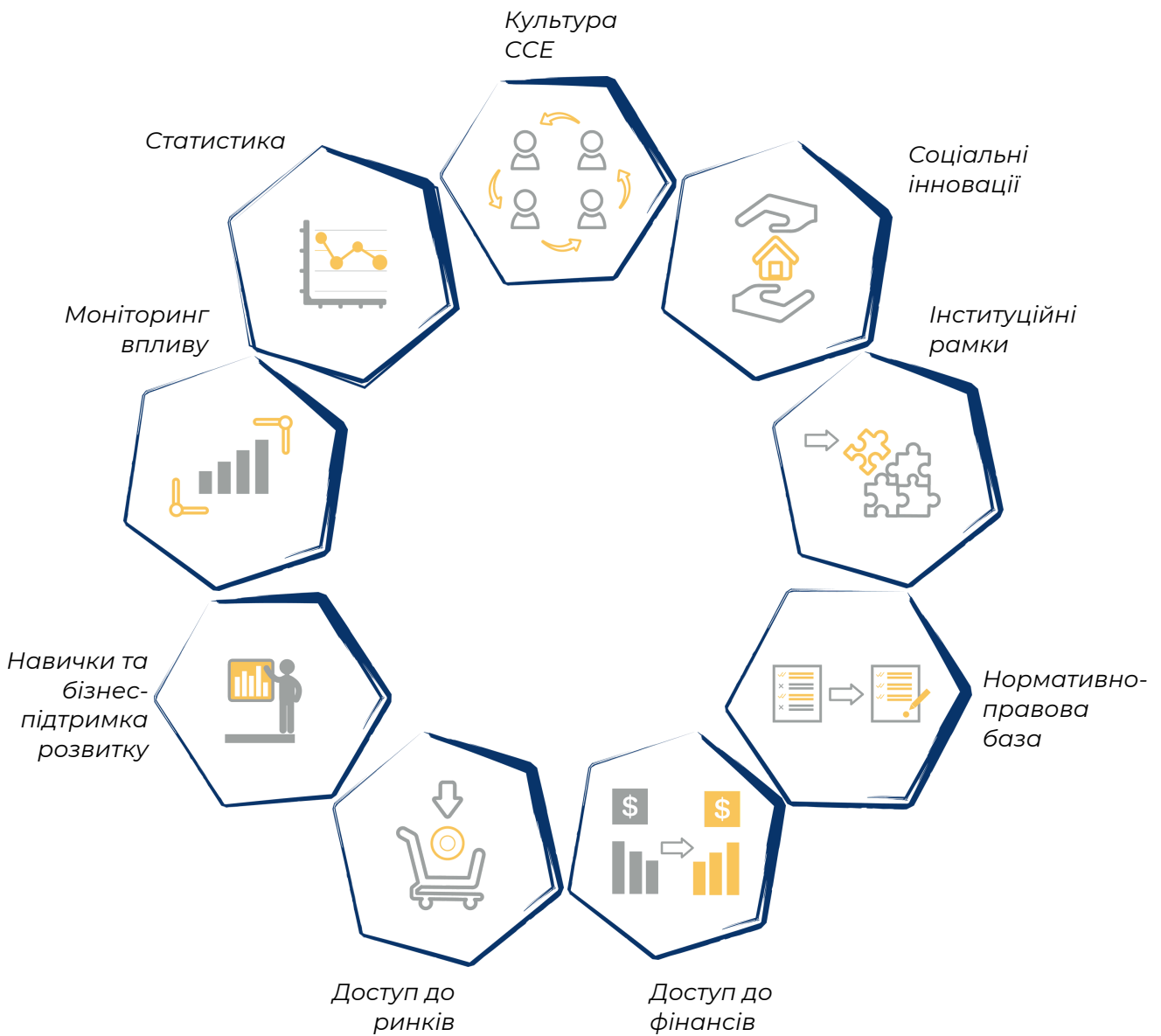

Рисунок 24 — Напрями діяльності для переходу на модель SSE в Україні.

СПРИЯННЯ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРИ ССЕ ЧЕРЕЗ:

- Визнання ролі громадянського суспільства та всіх зацікавлених сторін (*державних і приватних*) у вирішенні економічних та соціальних питань, пов'язаних з викликами війни та післявоєнної відбудови України.
- Сприяння впровадженню у суспільстві цінностей та принципів глобальної солідарності.
- Сприяння солідарним ініціативам громадянського суспільства та забезпечення можливостей їх трансформації у спільноти та організації ССЕ на локальному, регіональному та національному рівнях.
- Підвищення обізнаності громадськості про можливості досягнення суспільних цілей через різні соціальні та солідарні економічні підходи.
- Заохочення розбудови мережевого співробітництва широкого кола зацікавлених сторін, розвитку міжгалузевого партнерства та обміну знаннями, а також формування спільноти практиків ССЕ.
- Залучення до міжнародних мереж розвитку ССЕ, участь у міжнародних тематичних заходах (*форумах, конференціях, семінарах тощо*).
- Включення знань щодо діяльності, пов'язаної з ССЕ, у формальне та неформальне навчання на всіх рівнях, від початкової до вищої освіти та освіти для дорослих протягом життя у широких предметних сферах.

ЗАОХОЧЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙ ЧЕРЕЗ:

- Сприяння розумінню змістовної суті та впливу соціальних інновацій на національному та місцевому рівнях, зокрема чинників, які сприяють виникненню та масштабуванню екосистем соціальних інновацій на принципах солідаризму.
- Затвердження політики впровадження соціальних інновацій, зокрема заходів щодо попиту (*спрямовані на створення ринку для соціальних інновацій*) і заходів щодо пропозиції (*спрямовані на збільшення кількості та покращення якості соціальних інновацій*).
- Сприяння соціальним інноваціям через інкубатори, центри компетенції, навчання та співпрацю з органами державної влади та вищими навчальними закладами й науковими організаціями.
- Використання потенціалу соціальних інновацій для посилення сталості громад у воєнний та повоєнний період та сприяння відбудові та подальшому місцевому розвитку, зокрема, деокупованих громад, маргіналізованих і периферійних територій.
- Створення мереж солідарної взаємодії у громадах для підтримки соціальних інновацій (*зокрема солідарних ініціатив, акцій, проєктів*) на місцях.
- Заохочення соціальних інновацій для просування солідарних соціальних і сталих практик, спрямованих на досягнення Цілей сталого розвитку та реалізацію Плану відбудови України.

- Впровадження соціальних інновацій у межах ширшої інноваційної політики разом з такими програмами, як зелений перехід і цифровізація у загальноєвропейському вимірі та Плану відбудови України у національному вимірі.
- Підтримка партнерської взаємодії акторів соціальної економіки з широким колом підприємств та організацій для зменшення негативних ефектів від їхньої економічної діяльності.

СТВОРЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНИХ ЗАСАД ПОЛІТИКИ ССЕ ЧЕРЕЗ:

- Визначення відповідальності уряду та органів державної влади за створення та ефективну реалізацію політики ССЕ з урахуванням специфіки викликів війни та повоєнного періоду.
- Сприяння системним та інклюзивним консультаціям під час розроблення та реалізації соціально-економічних ініціатив для широкого кола зацікавлених сторін, зокрема для недостатньо представлених груп (наприклад, вимушено переміщених осіб, представників релокованих бізнесів); створення за підтримки держави «єдиного вікна», яке слугуватиме єдиним пунктом консультаційно-інформаційної та/або спрощеної підтримки на всіх рівнях управління для організацій ССЕ для доступу до інформації, ресурсів і допоміжних послуг.
- Розроблення політики, висвітлення найкращих практик та ухвалення заходів, які зміцнюють та впроваджують гендерну рівність у ССЕ на локальному, регіональному та національному рівнях.
- Сприяння, коли це можливо, формуванню інституційного середовища, зокрема через залучення зацікавлених сторін, що полегшує координацію, сприяє узгодженості та ефективності та допомагає запровадженню ССЕ у державну політику на всіх рівнях управління.

- Сприяння інтеграції внеску ССЕ у політику щодо відповіді на виклики війни та післявоєнної відбудови України, сприяння зеленому та цифровому переходу, досягненню Цілей сталого розвитку.
- Сприяння підвищенню активності органів влади на всіх рівнях у солідарній співпраці та партнерстві з організаціями ССЕ, соціальними новаторами, навчальними та науковими закладами на користь усіх зацікавлених сторін.
- Заохочення інших інституційних органів, як-от торговельних палат, до співпраці з організаціями ССЕ та сприяння їхній взаємодії з широкою бізнес-спільнотою під час реалізації Плану відбудови України на засадах сталого розвитку.

СТВОРЕННЯ СПРИЯТЛИВОЇ ПРАВОВОЇ ТА НОРМАТИВНОЇ БАЗИ ЧЕРЕЗ:

- Взаємодію з організаціями ССЕ для кращого розроблення правової бази для організацій та їхніх членів.
- Виявлення сфер, в яких законодавчі рамки шкодять організаціям ССЕ порівняно з іншими типами суб'єктів економічної діяльності.
- Визнання та просування різних правових форм для організацій ССЕ, зокрема таких, як соціальні підприємства.
- Просування заходів щодо визнання соціальних підприємств через затвердження відповідних критеріїв, яким мають відповідати соціальні підприємства, та впровадження їхньої сертифікації.
- Заохочення стратегій інтернаціоналізації організацій ССЕ через інформаційний обмін, міжнародне співробітництво.

- Розроблення регуляторних вимог щодо оцінювання, вдосконалення та оновлення законодавчої бази та політики економічного розвитку з урахуванням потреб організацій ССЕ та відгуків зацікавлених сторін, а також проведення якісного та кількісного оцінювання впливу.

ПІДТРИМАННЯ ДОСТУПУ ДО ФІНАНСУВАННЯ ТА ФІНАНСУВАННЯ ЧЕРЕЗ:

- Розроблення та впровадження, за можливості, комплексної стратегії державного фінансування сфери ССЕ для покращення довготривалої фінансової стійкості організацій ССЕ.
- Виявлення бар'єрів і підтримка доступу організацій ССЕ до чинних фінансових інструментів та програм підтримки бізнесу на всіх рівнях для розширення їхнього доступу до фінансування, зокрема до прямих позик, венчурного капіталу та ін.
- Підвищення фінансової компетентності та інвестиційної готовності організацій ССЕ через навчання та забезпечення освітніх можливостей, адаптованих до їхніх потреб.
- Заохочення використання інноваційних та альтернативних механізмів фінансування, як-от співпраця з етичними фінансами, кредитними спілками, соціальними та ощадними банками, а також краудфандинг.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПУ ДО ДЕРЖАВНИХ І ПРИВАТНИХ РИНКІВ ЧЕРЕЗ:

- Спрощення доступу, коли це доречно, організацій ССЕ до державних закупівель.
- Заохочення використання соціальних та/або екологічних пріоритетів під час державних закупівель за допомогою чітких національних, регіональних або місцевих стратегій закупівель на законодавчій основі.
- Розвиток навичок і потенціалу посадових осіб із закупівель (*приватних і державних*), знання ринку, специфіки діяльності та контактів з організаціями ССЕ, зокрема, через спеціалізоване навчання (*тренінги*).
- Заохочення організацій ССЕ використовувати приватні ринки як джерело фінансування через розвиток партнерства з широким діловим співтовариством.
- Підтримка організацій ССЕ у використанні можливостей, які пропонують нові технології, щодо доступу як до державних, так і до приватних ринків через онлайн-ринки.
- Розроблення консультативно-інформаційних матеріалів для організацій ССЕ щодо доступу до державних і приватних ринків.

РОЗВИТОК НАВИЧОК ТА ПОСИЛЕННЯ ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ У МЕЖАХ ССЕ ЧЕРЕЗ:

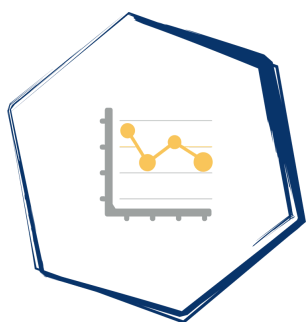
- Застосування, коли це можливо, інструментів державного фінансування для спрощення доступу до спеціальної освіти, а також впровадження засад ССЕ у навчальні програми закладів освіти всіх типів.
- Надання доступу до коучингу, доступних та адаптованих програм наставництва для організацій та підприємців ССЕ.
- Спрощення доступу до ресурсів та інструментів підтримки розвитку бізнесу для організацій ССЕ як у містах, так і у сільській місцевості з адаптацією до їхніх потреб.

ВИМІРЮВАННЯ ВПЛИВУ ССЕ ТА МОНІТОРИНГ ЧЕРЕЗ:

- Сприяння розробленню індикаторів і критеріїв вимірювання впливу ССЕ на державні програми.
- Підтримка розроблення та поширення методик щодо вимірювання соціального впливу з урахуванням ССЕ.
- Сприяння вимірюванню як ринкової, так і неринкової вартості організацій ССЕ для кращого аналізу їхньої діяльності та оцінювання їхнього соціального впливу.

- Підтримка спроможності проводити вимірювання соціального впливу, пропонуючи цільове фінансування або навчання через спеціалізованих посередників та завдяки мобілізації інших ресурсів, зокрема експертних мереж.
- Започаткування та підтримка системи громадського моніторингу впливу ССЕ.

ПІДТРИМКА СТАТИСТИКИ ЧЕРЕЗ:

- Сприяння методологіям і рекомендаціям щодо збирання статистичних даних на основі міжнародних підходів до отримання порівняльної статистичної інформації про ССЕ на міжнародному, національному та регіональному/місцевому рівнях.
- Збирання даних про ССЕ у системі офіційної статистики на основі наявних даних та створення статистичних бізнес-реєстрів, обсерваторій або започаткування спеціальних досліджень.
- Вивчення додаткових джерел збирання статистичної інформації. Заохочення представницьких організацій ССЕ до проведення щорічних опитувань, реєстрів та ін.
- Заохочення до взаємодії представників державних органів статистики або національних статистичних інститутів, університетів, науково-дослідних інститутів, а також громадянських інституцій для збирання та аналізу статистичних даних щодо ССЕ.

ЗАПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ:

На засадах власного досвіду та опрацьованих методично-інформаційних матеріалів проаналізуйте, які підходи до соціальних змін в українському суспільстві у воєнний період і змін поведінки українців щодо подолання викликів війни можна використовувати, щоб покращити підтримку МСП та організацій «третього сектору» під час їхнього переходу на модель ССЕ?

Обрати відповідь:

- Впливати на ключових акторів через просвітницькі ініціативи.
- Впливати на ключових акторів через безпосереднє залучення до акцій солідарності та соціальних проєктів.
- Впливати на ключових акторів через інформаційний простір.
- Сприяти створенню мережевої взаємодії всіх зацікавлених сторін.
- Впливати на органи влади для лобювання створення політики підтримки організацій ССЕ.
- Все вищезазначене.

Практичні завдання:

• Завдання 1:

Визначте, які з переліку рекомендацій розділу «Рекомендації щодо розвитку ССЕ в Україні» ви можете втілити на рівні вашого підприємства чи організації.

• Завдання 2:

Визначте, реалізації яких рекомендацій розділу «Рекомендації щодо розвитку ССЕ в Україні» може сприяти ваше підприємство чи організація і на якому рівні (*місцевому, національному, міжнародному*).

Для представників органів влади та місцевого самоврядування визначити напрями діяльності, які можливо інтегрувати у стратегії економічного розвитку на місцевому чи регіональному рівнях для підтримки розвитку ССЕ. Скласти відповідний план дій.

• Завдання 3:

Визначте сторони, зацікавлені у впровадженні створеного вами плану дій для підтримки розвитку ССЕ, та ідентифікуйте якнайбільшу кількість зацікавлених сторін для розбудови подальшої солідарної мережевої співпраці.

Рекомендовані
інформаційні
джерела

Закон України
«Про волонтерську діяльність»

Закон України
«Про громадські об'єднання»

Проєкт плану заходів з відновлення
України від наслідків війни

План повоєнного
відновлення України

Конференція в Лугано,
офіційний вебсайт

COM(2022) 233, UKRAINE RELIEF AND
RECONSTRUCTION

Зелене повоєнне відновлення України: візія та моделі.
Аналітична записка. – Ресурсно-аналітичний центр
«Суспільство і довкілля» (2022).

Стратегія соціальної солідарної економіки (SSE)
для Африки на 2023–2032 рр.

ДОДАТКОВА РЕКОМЕНДОВАНА ЛИТЕРАТУРА

- [Bouchard, M. J., & Rousselière, D. \(2022\). Recent advances on impact measurement for the social and solidarity economy: Empirical and methodological challenges. Annals of Public and Cooperative Economics, 93\(2\), 253–266.](#)

- [Calabrese, A., Costa, R., Ghiron, N. L., Tiburzi, L., & Montalván, R. a. V. \(2022\). Is the private sector becoming cleaner? Assessing the firms' contribution to the 2030 Agenda. Journal of Cleaner Production, 363, 132324.](#)

- [Hidayat, M. S., Yasin, A., Sulistiowati, R., Regina, D., & Nugrahanti, T. P. \(2023\). Green Economy initiatives in enhancing social solidarity in the tourism sector in coastal areas. International Journal of Science and Society, 5\(1\), 232–243.](#)

- Rončević, B., Gangaliuc, C., Jurak, A. P., Cepoi, V., Ursic, E., Fric, U., & Valič, T. B. (2022). Development and implementation of the EU Grand Strategies: Sociological, policy, and Regional Considerations of Agenda 2030. Peter Lang GmbH, Internationaler Verlag Der Wissenschaften.

- [Salustri, A. \(2020\). Social and solidarity economy and social and solidarity commons: Towards the \(re\)discovery of an ethic of the common good? Annals of Public and Cooperative Economics, 92\(1\), 13–32.](#)

ГЛОСАРІЙ

ЕКОНОМІКА

Сфера господарської діяльності людини, пов'язана з використанням і управлінням ресурсами, в якій створюються, розподіляються і споживаються життєві блага.

КОРПОРАТИВНА СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Активна позиція компанії, що полягає у постійній взаємодії із суспільством та участі у розв'язанні соціальних проблем, що проявляється у відповідальному ставленні компанії до свого продукту та послуг, до споживачів, працівників, партнерів і суспільства загалом.

ПЛАН ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ ВІД НАСЛІДКІВ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

План заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України, перелік пропозицій щодо пріоритетних реформ та стратегічних ініціатив, проєктів, нормативно-правових актів, ухвалення і реалізація яких є необхідними для ефективної роботи та відновлення України у воєнний і післявоєнний період.

СТАЛИЙ РОЗВИТОК

Загальна концепція стосовно необхідності встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь, зокрема їхньої потреби у безпечному і здоровому довкіллі.

СОЛІДАРНІСТЬ

(Лат. solidus — твердий) — єдність (групи або класу), яка породжує єдність інтересів, цілей, стандартів і взаєморозуміння або ж ґрунтується на них. Цей термін відсилає до таких соціальних зв'язків, які об'єднують людей в одне ціле. Проявляти солідарність означає діяти на користь людини, чий інтереси ти поділяєш, або захищати спільні інтереси.

СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Соціальна економіка охоплює різноманітні підприємства, організації та юридичні особи, як-от соціальні підприємства, кооперативи, товариства взаємної вигоди (*особливий вид колективного страхування*), некомерційні асоціації та фонди. Вони ставлять людей і навколишнє середовище у центр своєї місії та реінвестують більшу частину свого прибутку в організацію або соціальну справу. Ними керують за принципом участі знизу вгору.

СОЛІДАРНА ЕКОНОМІКА

Це економічна і фінансова діяльність широкого кола суб'єктів, які поділяють цінності солідарності, спрямована на покращення якості життя у певному регіоні чи громаді або вирішення їхніх нагальних проблем завдяки підтримці місцевого бізнесу та некомерційних заходів. Солідарна економічна діяльність базується на задоволенні потреб спільноти з обов'язковим досягненням конкретного результату як для конкретного індивідуума чи організації, так і для більш широкої групи вигодонабувачів.

ПРИНЦИП СОЛІДАРИЗМУ

Стратегія мобілізації соціуму в період серйозних криз, загроз або проблем, які потребують негайного вирішення, на засадах безпосередніх спільних дій чи опосередкованої солідарної підтримки (зокрема економічної).

СОЛІДАРНА АКЦІЯ

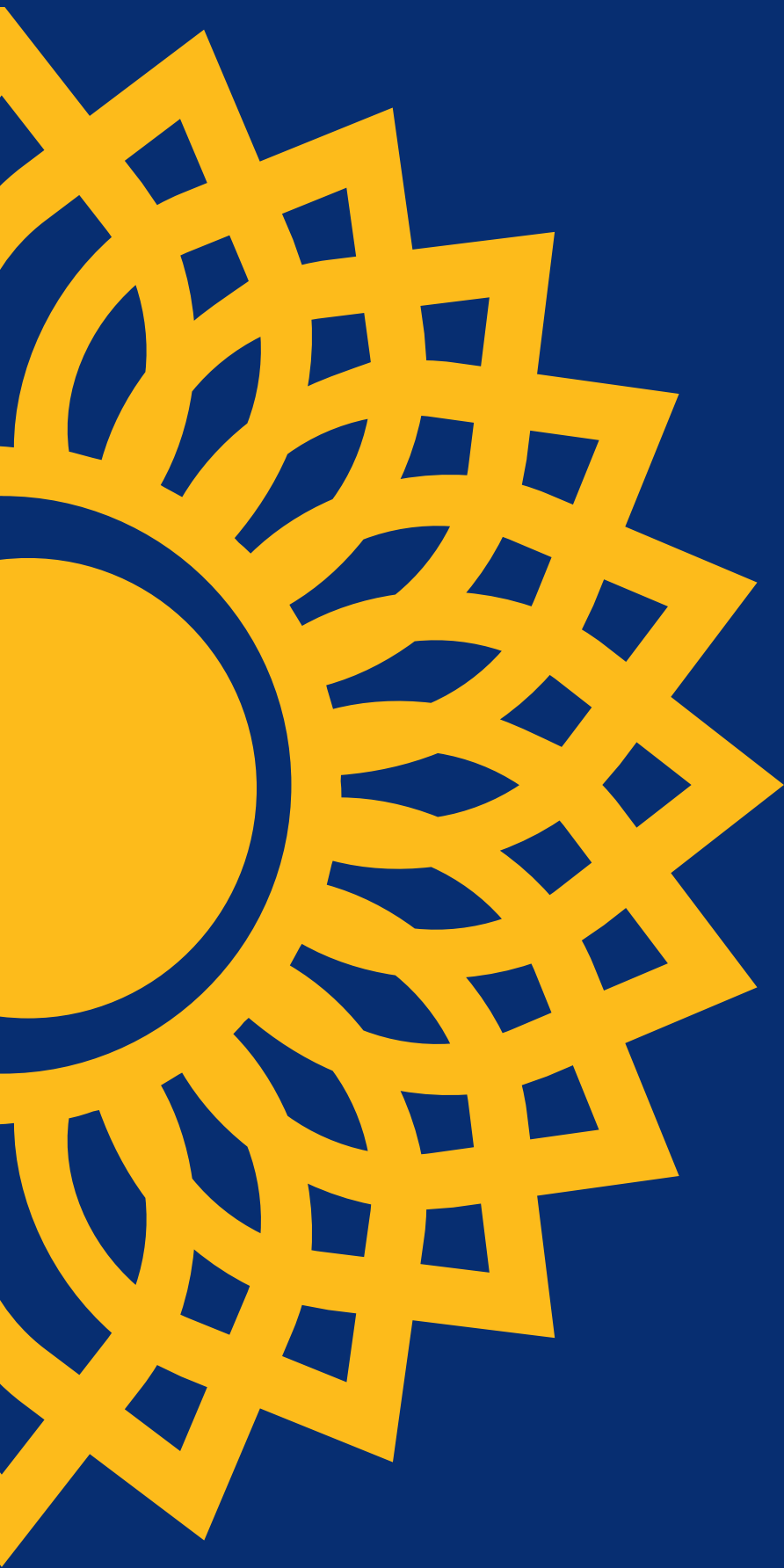
Сукупність пов'язаних між собою інформаційно-психологічних, соціальних та маркетингових заходів, спрямованих на вирішення нагальних потреб суспільства (громади), що проводиться у короткостроковий термін, в основі якої лежать цінності та переконання учасників.

МАЛІ ТА СЕРЕДНІ ПІДПРИЄМСТВА

МСП (англ. *Small and Medium-sized Businesses (SMB), Small and Medium-sized Enterprises (SMEs)*) — група підприємств, які не перевищують показники за такими критеріями, як: кількість персоналу, річний баланс, оборот за рік. В іншому разі їх зараховують до великих підприємств.

НДО

НДО (англ. *non-governmental organization, скорочено NGO*) — недержавна/неурядова організація, яка є легальним суб'єктом правовідносин, створеним для діяльності, що керується окремо від держави.

Підписано до друку 04.12.2023. Формат: 60x84 1/8. Папір офсетний, 80 г/м2. Гарнітура Roboto.
Друк офсетний.

Наклад 100 прим. Замовлення № 0104/1223. Видавництво ПП «АРТ ОК»
Свідоцтво про внесення до державного реєстру видавців ДК № 4842 від 31.01.2015
e-mail: info@art-ok.com.ua

www.art-ok.com.ua